

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Självständigt arbete i
förskollärarytbildningen

Solidaritet på förskolan

En studie om sex förskollärares beskrivningar om vad värdet solidaritet med svaga och utsatta innebär i förskolans praktik

Författare: Magdalena Conradsson
och Katarina Stark
Handledare: Zara Bersbo
Examinator: Joakim Krantz
Termin: Vt 2018
Ämne: Didaktik
Nivå: Grundläggande
Kurskod: 2FL01E

Abstrakt

I förskolans uppdrag ingår det att i samspel med barnen främja de grundläggande värden som vårt samhälle vilar på. Dessa är; mänskolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen och solidaritet med svaga och utsatta (Skolverket 2016). I den här studien tittar vi närmare på värdet; ”solidaritet med svaga och utsatta”. Anledningen till det är, att vi i vår egen utbildning till förskollärare samt på de förskolor vi arbetar på, saknar reflekterande diskussioner om vad detta värde innebär i en förskolepedagogisk kontext. Studiens syfte är därför, att ur ett didaktiskt perspektiv synliggöra förskollärares beskrivningar av deras värdegrundsarbete med solidaritet med svaga och utsatta. Genom de didaktiska frågorna; *Vad?* (vilket innehåll lärs ut) och *Hur?* (vilka metoder används) söker vi svar på hur förskollärare arbetar med detta värde. För att få svar på detta intervjuar vi sex förskollärare. Resultatet visar, att på samtliga förskollärares arbetsplatser finns det inte ett planerat arbete samt att värdet inte lyfts till reflektion om dess innebörd. Dock framkommer det i resultatet fem olika innehållsområden som förskollärarna kopplar ihop med deras arbete med solidaritet med svaga och utsatta, samt sex metoder som de anser främja detta arbete. Gemensam nämnare för de olika ämnesområdena handlar om, att barnen i ord och handling visar att de bryr sig om sina kamrater. Metoder som förskollärare använder sig av, är att de i den dagliga verksamheten bäddar in arbetet med solidaritet med svaga och utsatta i de vardagliga situationer som uppstår i barnens samspel.

Nyckelord

Värdegrunden, värdegrundsarbete, solidaritet med svaga och utsatta, didaktiska frågorna; *vad* och *hur*

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
2 Syfte och frågeställningar	5
3 Teoretisk bakgrund och begrepp	6
3.1 Förskolans värdegrundsarbete med solidaritet med svaga och utsatta	6
3.2 Solidaritet	8
3.3 Svaga och utsatta	9
3.4 Didaktiskt perspektiv på arbetet med solidaritet med svaga och utsatta	10
3.5 Sammanfattning teoretisk bakgrund	12
4 Tidigare forskning	13
4.1 Barns naturliga solidaritet med svaga och utsatta på förskolan - att stödja och ta ansvar	13
4.2 Förskollärares och lärares arbete med värdegrunden - metod och innehåll	14
4.3 Värdegrundsarbetet internationellt	16
4.4 Sammanfattning	17
5 Metod	17
5.1 Datainsamling	18
5.2 Urval	18
5.3 Genomförande	19
5.4 Bearbetning av data	19
5.5 Etiska överväganden	20
5.6 Metoddiskussion	20
6 Resultat och analys	23
6.1 Presentation av förskollärare	23
6.2 Förskollärares beskrivningar av arbetet med solidaritet med svaga och utsatta som en del av värdegrundsarbetet	24
6.3 Analys	26
6.4 Ämnesområden som framhålls som viktiga i arbetet med solidaritet med svaga och utsatta	27
6.4.1 <i>Gemenskap i gruppen</i>	27
6.4.2 <i>Hjälpsamhet och omtänksamhet</i>	27
6.4.3 <i>Ta ansvar och stödja</i>	28
6.4.4 <i>Empati och förståelse</i>	28
6.4.5 <i>Respektera olikheter</i>	29
6.5 Analys	29
6.6 Möjliga didaktiska metoder i förskollärares arbete med svaga och utsatta.	30
6.6.1 <i>Förskollärares förhållningssätt</i>	31
6.6.2 <i>Organisatoriska metoder</i>	31
6.6.3 <i>Handlingsplan</i>	32

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

6.6.4 Inkludering av barn i gruppen	32
6.6.5 Konkreta situationer i nuet	33
6.6.6 Samarbete	33
6.6.7 Önskvärda metoder i arbetet med solidaritet med svaga och utsatta	33
6.7 Analys	35
6.8 Sammanfattning	36
7 Diskussion	37
7.1 Förslag på fortsatt forskning	38
8 Referenser	39
Bilagor	I
Bilaga A Intervjuguide	I
Bilaga B Brev till förskolechef	II

1 Inledning

Alla ingår vi i olika gruppkonstellationer med gemenskap av olika slag som familjen, vänkrets, fritidsaktiviteter, arbetslag, skola och förskola. Inom varje grupp finns normer och värden som styr hur vi förhåller oss till varandra. Genom att delta i en grupp-gemenskap är vi delaktiga i en sammanhållning av solidaritet. I nationalencyklopedin definieras solidaritet som "Sammanhållning mellan människor inom en grupp, klass, nation eller i hela världen med beredskap för inbördes hjälp" (NE).

Solidaritet med svaga och utsatta är ett begrepp som återfinns i förskolans värdegrund. I vårt arbete som förskollärare är det vårt uppdrag, att i samspel med barnen förmedla såväl kunskaper som värderingar. Vi ska förbereda barnen för ett aktivt liv som medborgare utifrån de demokratiska värderingar som vårt samhälle vilar på. I förskolans läroplan ingår värdegrunden med riktlinjer, det vill säga etiska förhållningssätt för hur vi bör agera och bete oss mot barnen, vårdnadshavarna och även kollegor emellan. Värden som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta (Skolverket 2016). I förskolans demokratiska uppdrag ingår även att utforma planer för jämställdhet och likabehandling samt mot diskriminering och kränkande behandling. Vidare ska barnen ges möjlighet till inflytande, delaktighet och ta ansvar i verksamhetens arbetssätt och uttrycka sina åsikter. Arbetslaget skall: "visa respekt för individen och medverka till att det skapas ett demokratiskt klimat i förskolan, där samhörighet och ansvar kan utvecklas och där barnen får möjlighet att visa solidaritet" (Skolverket 2016:9)

Förskolans värdegrund har många likheter med Förenta Nationernas deklaration om mänskliga rättigheter, liksom med FN:s barnkonvention. I barnkonventionen kan vi läsa att: "barnet till fullo bör förberedas för ett självständigt liv i samhället och uppfostras enligt de ideal som framhålls i förenta nationernas stadga och särskilt i en anda av fred, värdighet, tolerans, frihet, jämlikhet och solidaritet" (Barnkonventionen 2006:91). I skollagen poängteras vikten av ett internationellt perspektiv och av att se världen i ett globalt sammanhang och skapa solidaritet med människor utanför den egna nationen och gruppen (Skolverket 2010). Detta stämmer väl överens med Johanssons (2009) beskrivning om ett Sverige som befinner sig i ett spänningsfält mellan å ena sidan en ökad individualisering, där individens frihet är i fokus och å andra sidan en ökad globalisering, där ansvar för världen och solidaritet med andra människor står i fokus. Dessa två aspekter av värden i samhället är oundvikligen en del av förskolans moraliska vardag, spänningen här emellan kan verka komplicerad, men utesluter inte att förskolan har en viktig roll som plats för skapandet av världsmedborgare.

Under vår utbildning till förskollärare har vi ett flertal gånger vänt och vridit på de värdegrundsbegrepp som finns med i läroplanen. Men, vi kan konstatera att värdet solidaritet med svaga och utsatta inte har uppmärksammats på samma sätt i vår utbildning som de övriga värdena, trots att det står med i förskolans läroplan under rubriken "Grundläggande värden". Eftersom många av de andra grundläggande värdena berörs under utbildningen, såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde och jämställdhet mellan könen, undrar vi om det saknas kunskap om vad detta värde står för och hur vi kan arbeta med det.

Vi har inte någon erfarenhet av att ha lyft eller diskuterat detta värde på våra arbetsplatser och praktikplatser. Det vi har noterat är att det individuella barnets utveckling mer och mer framträder som ett viktigt ämne. Men, vart tar solidariteten och gemenskapen med gruppen vägen, när det individuella framhålls och hur är det med de barn som inte kan ta sin plats eller kommer till tals i gruppen, samt hur ser förskollärare på svaga och utsatta i förskolan? Detta är några frågor som inledningsvis kommit fram i början av vårt arbetet, vilket senare har lett fram till studiens syfte och frågeställningar. Vi vill därför tydliggöra begreppet, eller som Dogge Dogilto uttrycker i en artikel i Aftonbladet (2015), att det är dags att damma av begreppet solidaritet och inkludera människor i gemenskap. Vi kommer att undersöka hur värdegrundsarbetet med värdet solidaritet med svaga och utsatta på förskolan synliggörs och hålls levande i arbetet med barnen. Vad tänker förskollärare om detta värde och hur arbetar de?

2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att utifrån ett didaktiskt perspektiv, synliggöra förskollärares beskrivningar om värdegrundsarbetet med specifikt fokus på solidaritet med svaga och utsatta. Det vill säga, *Vad* lärs ut? (vilket innehåll synliggörs) och *Hur* görs det? (vilka metoder används) i det pedagogiska arbetet.

För att närma oss detta syfte formulerar vi följande frågeställningar:

- Hur beskriver förskollärare arbetet med värdet solidaritet med svaga och utsatta som en del av värdegrundsarbetet?
- *Vad* lärs ut? Det vill säga, vilket innehåll och vilka olika ämnesområden hålls fram som viktiga av förskollärare i deras arbete med solidaritet med svaga och utsatta?
- *Hur* arbetar förskollärare med värdet solidaritet med svaga och utsatta, det vill säga vilka didaktiska metoder framhålls som möjliga?

3 Teoretisk bakgrund och begrepp

I detta avsnitt presenterar vi den teoretiska bakgrunden till vår studie. Vi lyfter förskolans värdegrundsarbete utifrån styrdokument och litteratur och fördjupar analysen utifrån en uppdelning av delarna "solidaritet" respektive "svaga och utsatta". Slutligen redogör vi för didaktiskt perspektiv på värdegrundsarbetet med svaga och utsatta, utifrån de didaktiska frågorna; *Vad, Hur* och *Varför*.

3.1 Förskolans värdegrundsarbete med solidaritet med svaga och utsatta

Solidaritet med svaga och utsatta är ett etiskt värdegrundsbegrepp som återfinns i förskolans värdegrund i läroplanen. Det är ett etiskt begrepp som ska ta form i det dagliga arbetet med barnen. Förskolans uppdrag är således, att i sitt värdegrundsarbete lyfta fram och arbetet med detta värde (Skolverket 2016).

Värdegrunden utgår ifrån de grundlagar, lagar och styrdokument som staten har utfärdat för att styra skolans verksamhet. Värdegrunden består av olika delar och vissa delar är mer beständiga och andra förändras med tiden. Människolivets okränkbarhet är ett värde som inte förändras. Däremot, solidaritet med svaga och utsatta kan ställas i konflikt mot individens frihet och kan få till följd att individen väljer bort solidaritet med svaga och utsatta (Nilsson 2013).

Orlenius (2001) menar att innebörden av begreppet värdegrund synliggörs genom komplexiteten i förskolans vardag, en vardag där det dagligen uppstår moraliska dilemman och där olika värden ställs mot varandra. Orlenius betonar vikten av att sätta ord på de dilemman som uppstår, såväl mellan barnen som mellan barn och personal. Han understryker betydelsen av en medvetenhet för att se vilka konsekvenser olika handlingar kan få. Förskollärarna bör vara medvetna om de begrepp som ingår i värdegrunden och kritiskt diskutera olika begrepp tillsammans med kollegor för att levandegöra dessa (Emilsson & Moqvist Lindberg 2016). Detta påpekar även Öhman (2006) och lyfter betydelsen av att i kollegiet ha modet att tillsammans reflektera över sina egna värderingar. På det viset anser hon, att respekten för varandras styrkor, svagheter och olikheter fördjupas. Görs inte detta, kan det bli som Nilsson (2013) uttrycker att värdegrunden blir en samling dokument som bara speglar politikernas och samhällets intressen.

För att kunna ge värdegrunden ett innehåll är det betydelsefullt att förstå vad målet är med värdegrunden. Orlenius (2001) menar liksom Olsson och Dahlstedt (2013) att det är angeläget att ställa sig frågan, *hur* vi ska fostra morgondagens medborgare och till vilket samhälle? Liedman (1999) intar samma åsikt. Han förtydligar att vara solidarisk med svaga och utsatta blir en fråga om välgörenhet för stunden, men solidaritet med världen, innebär att över generationsgränser långsiktigt planera för hållbar utveckling. I framtiden menar Widell (2012) att solidaritet kopplat till hållbar utveckling kommer att bli den viktigaste formen av solidaritet med fostran av morgondagens medborgare.

Hållbar utveckling uttryckt som “Ekologiskt förhållningssätt” är ett av förskolans verksamhetsmål som återfinns i läroplanen för förskolan (Skolverket 2016). I den reviderade läroplanen som gäller från 190701 talas det om “ekonomisk hållbar utveckling såväl som social och miljömässig” (SKOLFS 2018:2). Markström (2007) framhåller att förskolan när den arbetar utifrån en läroplan som vilar på demokratins grund, visar solidaritet med Sverige och dess grundvärderingar, eftersom det är ett politiskt beslut att fostra goda medborgare .

Orlenius och Bigsten (2006) ifrågasätter varför man i förskolans värdegrund använder orden “svaga och utsatta” tillsammans med “solidaritet”. De anser att man inte bör dela in människor i svaga och starka utan istället tala om solidaritet ihop utifrån respekt för varje människas värdighet. Wennberg och Norberg (2010) lyfter fram vilka signaler formuleringen “solidaritet med svaga och utsatta” ger till den som behöver hjälp. Elever som betraktas som svaga och utsatta kan upplevas stämplade som sämre och därigenom gå miste om att bli nöjda med sig själva. Ställs det däremot rimliga krav på eleven visar det på att läraren förutsätter att eleven kan lyckas, därigenom fokuserar läraren på möjligheter istället för svagheter.

Förskolans verksamhet handlar om det personliga bemötandet och att anpassa verksamheten utifrån olika behov som finns i barngruppen. Likabehandlingsplanen, planen mot kränkande behandling och jämställdhetsplanen är goda verktyg för planering av det främjande och förebyggande arbetet som skall förhindra utsatthet och svaghet inom ramen för förskolans vardag. I Skolverkets Allmänna råd (2012) för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling kan man läsa att:

Bestämmelser i diskrimineringslagen och skollagen förbjuder diskriminering och kränkande behandling. De ställer krav på att verksamheterna bedriver ett målinriktat arbete för att främja barns och elevers lika rättigheter och möjligheter samt för att förebygga och förhindra trakasserier och kränkande behandling. Förskolans personal ska kartlägga verksamheten och ha ett främjande arbetssätt som stärker verksamhetens förutsättningar för likabehandling, vilket dock inte betyder att de behöver utgå från identifierade problem i verksamheten. Däremot bör det förebyggande arbetet ta sikte på identifierade riskfaktorer och utgå ifrån dessa. Barnens ålder och den aktuella verksamheten bör tas i beaktande när det gäller både det främjande och det förebyggande arbetet (Skolverket 2012:8).

I vårt sökande efter innehåll och utformning av begreppet solidaritet med svaga och utsatta hittar vi sparsamt med litteratur. Kan det vara så att begreppet genomgår en transformation som leder till att det uttrycks på ett annat sätt? Kan det vara så att begreppets innehåll får stå tillbaka för andra värden och begreppet i sig därför fasas ut? Ett exempel på hur begrepp kan transformeras till något annat är förskollärares och chefers dokumentation av det systematiska kvalitetsarbetet, där omsorgsetiska värden får ge vika för begrepp som beskriver lärande.

Exempel på omsorgssituationer som transformeras till lärande är bland annat, handlingar där barn tvättar sig, äter och klär på sig. Dessa har tidigare kopplats samman med förskollärarnas omvårdande handlingar och har alltmer kommit att beskrivas som kunskaper och färdigheter. Enligt Löfdahl och Folke Fichtelius (2015) kan man därigenom visa på professionell kompetens och förstärka kopplingen till förskolans läroplan. I den reviderade läroplanen för förskolan som börjar gälla den 190701 har begreppet solidaritet med svaga och utsatta ersatts med solidaritet med människor.

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan ska hålla levande i arbetet med barnen (Skolverket 2016:2).

Var och en som verkar inom förskolan ska främja aktning för människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, flickor och pojkar, samt solidaritet mellan människor (SKOLFS 2018:2)

Det har även blivit andra förändringar: "Förskolan ska ta till vara och utveckla barnens förmåga till ansvarskänsla och social handlingsberedskap så att solidaritet och tolerans tidigt grundläggs" (Skolverket 2016:4). Har ersatts med: "Var och en som verkar i förskolan ska främja aktning för varje människas egenvärde och verka för en hållbar utveckling" (SKOLFS 2018:2). I den reviderade läroplanen återfinns begreppet 'solidaritet' på två ställen. Under Normer och värden anges som mål att: "Förskolan ska ge varje barn förutsättningar att utveckla öppenhet, respekt, solidaritet och ansvarstagande" samt att: "Arbetslaget ska visa respekt för individen och medverka till att skapa ett demokratiskt klimat, där barnen får möjlighet att känna samhörighet och utveckla ansvar och solidaritet" (SKOLFS 2018:8). Här framkommer en tydlig glidning bort från solidaritet med svaga och utsatta till mer värdeneutrala beskrivningar och till ett synsätt där det som tidigare kallats solidaritet tenderar att ingå i begreppet social hållbarhet. I de två citaten där begreppet solidaritet fortfarande används finns inga hänvisningar till att det uttryckligen handlar om svaghet eller utsatthet i ekonomisk, social eller global mening.

3.2 Solidaritet

Eftersom det inte finns någon direkt definition på begreppet solidaritet med svaga och utsatta, men däremot på ordet solidaritet, samt svag och utsatt, vill vi se närmare på innebörden av dessa ord för att närma oss begreppet i sin helhet. Solidaritet innebär enligt Nationalencyklopedin sammanhållning mellan människor inom en grupp med beredskap för inbördes hjälp (NE). Att visa solidaritet med gruppen innebär att respektera de normer och värderingar som gäller inom gemenskapen. I förskolan är det barngruppen som barnen ska ingå i och känna solidaritet med. Barnen har erfarenheter av att känna samhörighet med sin familj och nu ska de hitta sin plats i gruppen på förskolan (Broberg, Hagström, & Broberg 2012). Markström (2007) betonar gruppens betydelse för att socialisera barn för att barnen ska fungera i olika grupperingar med andra människor. I barnens socialiseringsprocess ingår det dagligen att balansera mellan det individuella och det kollektiva med att ta ansvar och visa empati.

Barns kamratkulturer och status i gruppen påverkar hur grupperingar bildas på förskolan. Låg status i barngruppen kan innebära att ett barn inte blir valt att ingå i gemenskapen (Löfdahl m.fl 2015). Orlenius och Bigsten (2006) lyfter därför betydelsen av att medvetet se hur detta tar sig i uttryck hos barnen, för att underlätta lösningar av de situationer som kan uppstå på förskolan och skapa inkluderande sammanhang. De menar även att solidaritet behöver kopplas samman med en lärmiljö där det finns respekt för individens växande. Det vill säga, att lyfta barnens möjligheter att växa som individer i en grupp-gemenskap.

3.3 Svaga och utsatta

Vi ingår alla i olika grupperingar och i gruppen får/tar vi olika positioner. Begrepp som svag och utsatt existerar inte ensamt, utan är ett relationellt begrepp, vilket innebär att den som är svag och utsatt i en grupp kan vara stark i en annan. Därav kan begreppet existera i många olika sammanhang. I en rapport från Rädda barnen har Tove Samzelius (2017) beskrivit hur barn påverkas av att leva i familjer med svag ekonomi. Det kan vara svårt att utöva meningsfulla fritidsaktiviteter, såsom att gå på bio eller ta en fika med kompisar. Barn med lika ekonomiska förutsättningar söker sig ofta till varandra, eftersom vi människor har ett behov av att ingå i en gemenskap. Barn från hem med svag ekonomi delar ofta sina föräldrars oro över hur de ska få ekonomin att gå ihop.

Social utsatthet innefattar avsaknad av ett nätverk som kan träda in med stöd när så behövs. Barn i familjer med psykisk ohälsa, alkohol- eller drogproblematik lever ofta i social utsatthet. Medlemmar i olika ideella stödorganisationer använder sin egen upplevda kunskap av utsatthetens problematik för att hjälpa barn och ungdomar. Ett exempel på detta är föreningen Trygga Barnen (www.tryggabarnen.org). Från denna organisations arbetssätt kan vi dra en parallell till Gustavsson (2002) som menar att mening uppstår först när man sätter in information i ett sammanhang och omvandlar den till egen kunskap. Att som förskollärare vara medveten om sina egna svagheter och styrkor samt att vi alla i vissa sammanhang kan vara svaga och utsatta, kan fördjupa det didaktiska arbetet med solidaritet med svaga och utsatta. Begreppet svaga och utsatta kan även relateras till förskolans kompensatoriska uppdrag, såsom det formuleras i nuvarande Läroplan för förskolan, respektive i den reviderade läroplan som träder i kraft 190701:

Skollagen föreskriver att utbildningen i förskolan ska, varhelst den anordnas, vara likvärdig. Normerna för likvärdigheten anges av de nationella målen, och förskolan ska arbeta för att nå dessa mål. Omsorg om det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande ska präglade arbetet i förskolan. Hänsyn ska tas till barnens olika förutsättningar och behov. Detta innebär att verksamheten inte kan utformas på samma sätt överallt och att förskolans resurser därför inte ska fördelas lika (Skolverket 2016:5).

Enligt skollagen ska utbildningen vara likvärdig oavsett var i landet den anordnas. Den ska ta hänsyn till barns olika förutsättningar och behov och anpassas till alla barn i förskolan. Det innebär att utbildningen inte kan utformas på samma sätt överallt och att förskolans resurser därför inte ska fördelas lika (SKOLFS 2018:3).

Utifrån båda dessa styrdokument kan man lägga till huvudmannaperspektivet vad gäller resursfördelning till olika förskolor och grupper och även kommunens regler för tilläggsanslag för barn med särskilda behov.

3.4 Didaktiskt perspektiv på arbetet med solidaritet med svaga och utsatta

Begreppet didaktik belyser läran om undervisning, det vill säga vilket innehåll som väljs ut att undervisas om och vilka metoder som läraren väljer att använda för att nå eleverna så att de lär sig om det valda innehållet. Varje undervisningstillfälle utgörs därför av flera val som läraren måste göra, vilket kräver att läraren är medveten om vilka intentioner och motiv som hen har med sin undervisning och därefter väljer utifrån det (Ahlström & Wallin 2000; Östman 2000). I de val som läraren gör styrs hen dock av det innehåll som är angivet i olika styrdokument. Elevernas olika erfarenheter och relationer i gruppen påverkar också val av innehåll och metod. Men, utifrån styrdokumentet och gruppens förutsättningar är det lärarens uppgift att skapa en meningsfull undervisning med relevanta mål. Dessa handlingar belyser lärarens didaktiska kompetens (Lindström & Pennlert 2009).

Didaktisk kompetens innebär även att läraren reflekterar över sin egen undervisning, det vill säga att läraren efter genomförd planering frågar sig hur det gick. Var innehållet relevant för målet, fungerade metoden och lärde sig eleverna det valda innehållet. Läraren reflekterar även över sin egen roll. Didaktisk reflektion och lärarens distans till sin undervisning bidrar till att läraren får kunskaper om sin egen praktik, vilket i sin tur leder till ökad insikt om vad som behöver ändras, förbättras eller vad som fungerar bra (Lindström & Pennlert 2009).

Det didaktiska perspektivet i studien handlar om att synliggöra förskollärares värdegrundsarbete med specifikt fokus på solidaritet med svaga och utsatta. I arbetet fokuseras frågorna *Vad?* (vilket innehåll lärs ut) och *Hur?* (vilka metoder används), vilket framgår av våra frågeställningar:

- Vad lärs ut? Det vill säga, vilket innehåll och vilka olika ämnesområden hålls fram som viktiga av förskollärarna i deras arbete med solidaritet med svaga och utsatta?
- Hur arbetar förskollärare med värdet solidaritet, det vill säga vilka didaktiska metoder framhålls som möjliga?

Frågan *Vad*, står för undervisningsinnehåll, det vill säga, det innehåll som läraren väljer att ta upp inom olika ämnesområden. Fakta, begrepp, problem, känslor och värderingar är exempel på olika aspekter av innehåll (Lindström & Pennlert 2009). Innehållet i förskolans verksamhet styrs av de mål och riktlinjer som står angivna i förskolans läroplan och relevant för vårt arbete, är det innehåll som tas upp under rubriken "Normer och värden". Här kan vi bland annat läsa att innehåll som ska uppmärksammas är barnens utveckling av öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar (Skolverket 2016). Jonsson (2011) belyser i sin studie att förskollärare anser att barnens utveckling av sociala förmågor, är ett viktigt innehåll i förskolans verksamhet.

Frågan *Hur*, står för metoder och arbetssätt, det vill säga, på vilket sätt läraren väljer att arbeta med innehållet för att ett lärande ska ske. Förmedlande, undersökande och gestaltande arbetsformer är exempel på olika metoder (Lindström & Pennlert 2009). Metoder i förskolans verksamhet styrs av förskolans läroplan. I den kan vi läsa att: ” Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande, men också genom att iaktta och reflektera” (Skolverket 2016:6,7). Ett tematiskt arbetssätt, samt skapande metoder såsom bild, drama och musik är ytterligare arbetssätt i förskolans verksamhet (Skolverket 2016). Arbetsformer som förskollärare anser stödja barnens lärande är att barnen lär sig:

- genom samtal och samspel
- genom upprepning och träning
- genom att uppleva och imitera
- genom att utforska och pröva
- genom att leka (Jonsson 2011).

Ytterligare metoder som förskollärare använder sig av handlar om att följa barnen. Trots ett temainriktat arbetssätt visar det sig, att om barnens intressen riktas åt ett annat håll följer förskollärarna gärna efter, istället för att stå på sig i det som var planerat från början (Doverborg, Pramling, Pramling Samuelsson 2013).

Förutom de didaktiska frågorna *Vad* och *Hur* ingår även frågan *Varför*, som en del av lärarens didaktiska arbete och kompetens. Frågan *Varför* står för de syften och mål som läraren har med sitt val av undervisningens innehåll och metod. Dessa två faktorer (syfte och mål) ligger till grund för de val som läraren gör angående lärandets innehåll och arbetssätt (Lindström & Pennlert 2009).

I resultatdelen kommer vi att analysera respondenternas svar utifrån frågorna *Vad* och *Hur*. Det vill säga, vilket innehåll lärs ut i förskollärares värdegrundsarbete med svaga och utsatta samt vilka metoder använder sig förskollärare av i detta arbete. Vi kommer även att presentera och analysera hur respondenterna beskriver värdet som en del av deras arbete med värdegrunden. Resultatet analyseras inte utifrån frågan *Varför* (se metod). Dock presenteras en respondents citat, angående hennes syfte och mål med värdegrundsarbetet med solidaritet med svaga och utsatta (se resultat).

3.5 Sammanfattning teoretisk bakgrund

Värdegrundsbegreppet solidaritet med svaga och utsatta återfinns i förskolans nuvarande läroplan och ansvaret ligger på varje enskild förskola och arbetslag att ge värdet ett konkret innehåll i det didaktiska arbetet. Värdet är föränderligt och kan ställas i konflikt mot andra värden och väljas bort då andra värden framhålls som mer betydelsefulla. I den reviderade läroplanen som gäller från 190701 har värdet ändrats till ”solidaritet med människor”. Begreppet verkar genomgå en transformation, såväl vad formen som innehållet beträffar, med en glidning mot skrivningar som är lika abstrakta (exempelvis social hållbarhet) men som saknar kopplingar med betydelsen utsatt i konkret ekonomisk betydelse. Detta kan komma att innebära att barns ekonomiska utsatthet inte betraktas som en grund för solidaritet inom gruppen. Det kan också vara så att andra begrepp bättre motverkar en uppdelning i ett starkt ’vi’ och ett svagt och utsatt ’de’.

Efter mycket letande på bibliotek, i studentlitteratur, i databaserna ERIC och DiVA, inser vi att det saknas teoretisk litteratur om vad begreppet solidaritet med svaga och utsatta står för. Däremot förekommer det kritisk granskning av begreppet. Bland annat ifrågasätts varför solidaritet kopplas samman med svag och utsatt. En medvetenhet om begreppet som helhet saknas genomgående i den litteratur vi tagit del av. När vi däremot definierar begreppet solidaritet för sig och svag och utsatt för sig framträder olika innebörder. Solidaritet beskrivs som gemenskap inom en grupp, vilket väcker frågor om vilka gruppgemenskaper som står i fokus (hela förskolegruppen, vängrupper inom förskolegruppen, hela lokalsamhället, nationen eller hela världen). Svag och utsatt framstår tydligt som ett relationellt begrepp, eftersom det inte kan existera ensamt.

Detta begrepp kan förtydliga förskolans kompensatoriska uppdrag när det gäller att motverka social och ekonomisk utsatthet och garantera likvärdighet oavsett vilken bakgrund barnen kommer ifrån. Detta kan ske utifrån en medveten främjande och förebyggande verksamhet och utifrån förskolläraernas medvetna val och reflektioner. Det kan även beaktas vid resursfördelning mellan verksamheter. Begreppen solidaritet, svag och utsatt kan dock även ses i en global kontext, vilket skulle kunna påverka utformningen av förskolans pedagogiska verksamhet

Didaktik handlar om de val som läraren gör angående vilket innehåll som ska läras och med vilken metod eleverna / barnen ska lära sig det valda innehållet. I praktiken innebär det att lärare i planering av undervisning och aktiviteter är medvetna om vilket syfte och mål de har med sin undervisning och väljer innehåll utefter det, samt att läraren utifrån sin elevgrupp/barngrupp väljer en arbetsform som hen anser passar just för den specifika gruppen. Denna förmåga att medvetet planera sin undervisning utifrån frågorna; *Vad*, *Hur* och *Varför*, samt att hänsyn tas till gruppens förutsättningar kallas för didaktisk kompetens. Innehåll och arbetsformer i en förskolepedagogisk kontext styrs av förskolans läroplan. I läroplanen står det bland annat, att barnen lär sig i samspel med andra, genom lek, genom utforskande, genom skapande samt genom att reflektera. Relevant innehåll för vår studie är de mål som står under normer och värden, vilka är att barnen ska utveckla; öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar (Skolverket 2016). Ytterligare metod som präglar förskolans verksamhet är ett tematiskt arbetssätt samt att följa och utgå från barnens intressen i sin planering.

4 Tidigare forskning

Vårt syfte med studien är att utifrån ett didaktiskt perspektiv synliggöra förskollärares värdegrundsarbete med specifikt fokus på solidaritet med svaga och utsatta. I vår sökning i olika databaser, såsom ERIC och DiVA, efter förskollärares värdegrundsarbete med solidaritet med svaga och utsatta, noterar vi att det är svårt att finna forskning inom detta område. Den forskning vi funnit belyser främst hur barnen naturligt i samspel visar solidaritet och även andra moraliska och etiska handlingar.

Vi har dock funnit studier som handlar om lärares syn på värdegrundsarbetets innehåll och form i skolan samt studier som ger ett internationellt perspektiv på värdegrundsarbetet. I avsnittet redogör vi för dessa studier samt nämner dess relevans för studiens syfte.

4.1 Barns naturliga solidaritet med svaga och utsatta på förskolan - att stödja och ta ansvar

Forskning (Johansson 1999) visar att små barn gestaltar solidaritet genom att stötta och ta ansvar för sina kamrater. Detta resultat framkommer i en studie på en småbarnsavdelning med nitton barn i åldrarna 1-3 år, där Johansson under cirka ett års tid observerat barnens samspel. Studiens resultat visar att barnet stöttar och tar ansvar för sin kamrat genom att försvara sin kompis gentemot ett annat barn som vill skada kompisens. I detta stöttande och försvarande samspel visar kamraten även förståelse för att kompisens är ledsen genom att tala tröstande ord till sin vän. Barn visar enligt Johansson naturligt solidariska handlingar genom att stödja och ta ansvar. Studiens resultat får betydelse för vårt syfte, genom att förskollärares observation av barn ger en inblick i vad som behöver arbetas mer med och tränas mer på i barngruppen, i syfte att utveckla och förbättra arbetet med värdegrunden och specifikt med solidaritet med svaga och utsatta. Genom observation får förskollärare även syn på vad barnen visar intresse för och vilka behov som finns i gruppen. Utifrån barnens intressen, erfarenheter och behov planerar förskollärare sedan för vilket innehåll och för vilken metod som passar barngruppen, i exempelvis ett temaarbete om solidaritet med svaga och utsatta.

I en teoretisk studie diskuterar Johansson (2009) hur barns och förskollärares samspelesituationer leder till utveckling av hållbara och globala värden och där barnet utvecklas till en världsmedborgare. Materialet i studien grundar sig på videoobservationer från Johanssons tidigare empiriska studier, angående hur barn naturligt är moraliska i samspel med andra barn. Johansson lyfter en observation där ett barn stöttar och tar ansvar genom att försvara en kamrat som är utsatt, trots att barnet själv riskerar att bli utsatt. Denna observation visar enligt Johansson att barn är modiga och solidariska. Till skillnad från studien ovan, påtalar Johansson här betydelsen av förskollärarnas närhet och delaktighet i barnens samspel, för att kunna bekräfta och uppmuntra de sätt som barnen visar ansvar och solidaritet på.

Detta kan tolkas att Johansson anser, att barn behöver vuxnas stöd och vägledning i samspelssituationer med andra barn. Ska barnen utveckla och lära sig om demokratiska värden, däribland värdet solidaritet med svaga och utsatta, räcker det inte med att förskollärare endast konstaterar att barnen naturligt kan detta. Johansson lyfter därför att förskolan är en viktig plats, där barnen ska få möjlighet att utvecklas till världsmedborgare. En aspekt att vara en världsmedborgare tolkar vi hör ihop med att känna solidaritet med svaga och utsatta, inte bara i den lilla gruppen, utan även i ett mer globalt perspektiv.

4.2 Förskollärares och lärares arbete med värdegrunden - metod och innehåll

Förskollärare tar i samlingen upp konkreta och moraliska dilemman som uppstår i gruppen och därigenom använder samlingen som en arena för att på ett konkret sätt undervisa om värdegrunden. Detta resultat framkommer i en avhandling av Karlsson (2018), där han genom videoobservationer och fältarbete studerar barns moraliska samspel med varandra samt mellan barn och vuxen. Studien genomfördes på en förskoleavdelning med 25 barn i åldrarna fyra till fem år. I sin avhandling väljer Karlsson ut tre fallstudier som han närmare studerar och analyserar. Vi väljer att ta upp en av dem, som vi anser är relevant för vår studie. I detta fallet visar resultatet på att förskolläraren genom dialog med barnen i samlingen, vill få de att sätta sig in i hur det utsatta barnet känner sig. Detta görs genom att förskolläraren iscensätter andra moraliska dilemman som hen samtalar med barngruppen om. Här kan vi se att en didaktisk metod som används i förskollärares arbete med värdegrunden, synliggörs genom samlingens möjligheter till att vara en plats, där samtal med barnen om de värden som förskolan ska främja kan ske. Ytterligare metod som resultatet visar på är att förskollärare medvetet använder sig av konkreta och verkliga situationer som uppstår på förskolan och som barnen känner igen sig i. Dessa igenkännande situationer kan förskollärare utveckla och på så sätt vidga barnens utveckling och lärande av bland annat värdet solidaritet med svaga och utsatta.

Lärande av värden i förskolans verksamhet sker omedvetet, det vill säga, att förskollärarna inte är medvetna om när de arbetar med värdegrunden. Detta resultat framkommer i en teoretisk studie, där Thornberg (2016), utifrån empiriskt material från de nordiska länderna, diskuterar och kommenterar hur förskollärare implementerar värdegrundsarbetet i förskolans dagliga verksamheten. Thornberg kommer fram till att förskollärare i samtliga nordiska länder är omedvetna om vad lärande i värden är och när det sker, vilket enligt honom tyder på att förskollärarnas arbete med värdegrunden omedvetet bäddas in i den dagliga verksamheten.

Forskning (Halvars Franzén 2010) visar att leken är ett forum, där barnen visar etiska handlingar. Detta resultat framkommer i en avhandling, där Halvars Franzén genom deltagande videoobservationer under ett år studerat vilka förutsättningar som barnen i två förskoleklasser ges till att utveckla etiska värden i förskoleklassens verksamhet. I sitt resultat finner hon att barnen i leken visar etiska handlingar genom dialog och förhandlingar om lekens utformning, samt genom kroppsspråk, där barnen genom synkroniserade rörelser utformar leken tillsammans.

Liknande resultat finner Pálmadottir och Johansson (2015) i sin studie, angående vad som sker i barns möten i den fria leken. Genom videoobservationer på en isländsk förskola undersöker de vilka värden som 46 barn i åldrarna ett till tre år värderar, kommunicerar och prioriterar i den fria leken. Studiens resultat visar att etiska möten sker i barnens fria lek, genom att barnen i leken visar omsorg om sina kamrater och lärare genom vänlighet och hjälpsamhet. Dessa två studiers resultat får betydelse för vår studie, därför att leken lyfts fram som en plats där barnen utvecklar och lär sig om värden. Förskolans verksamhet ska präglas av lekfullhet (Skolverket 2016). Studiernas resultat visar på vilka möjligheter leken har, både fri lek, men också planerad lek, i förskollärares arbete med värdegrunden. På ett lekfullt och lustfyllt sätt kan förskollärare ta till vara på barnens lekfullhet och medvetet använda leken som en didaktisk metod i arbetet med värdegrunden.

Jonsson (2011) lyfter i sin forskning att barn lär sig i nuet och det barnet lär sig i nuet utgår från det som barnet finner intressant. Detta resultat framkommer genom samtalsintervjuer av 15 förskollärare, där studiens syfte är att ta reda på förskollärares beskrivningar av vad och hur små barn lär sig. Utifrån resultatet skapas begreppet nuets didaktik. Jonssons slutsats blir att lärarens roll i nuets didaktik, är att genom flexibilitet och medvetenhet samt med ett tydligt barnperspektiv, se vilka möjligheter till lärande som finns för barnet här och nu. Den här forskningen är av betydelse för vårt arbete, eftersom den visar på hur förskollärare uppfattar hur barn lär sig.

Ytterligare studie som vi finner är relevant för vårt arbete handlar om lärares åsikter om skolans värdegrundsarbete. Skolans innehåll och arbetssätt i värdegrundsarbetet tolkar vi kan anpassas även till förskolans arbete med värdegrunden. I en svensk - turkisk studie (Thornberg & Oguz 2013) intervjuas 26 svenska lärare och 26 turkiska lärare angående deras åsikter om skolans värdegrundsarbete. Högst värdesätter lärarna relationella värden, det vill säga värden som belyser hur vi bemöter och är mot varandra. Lärarna i studien nämner bland annat värden som respekt, empati, omtänksamhet, tolerans och att inte trakassera eller skada någon. Andra värden som lärarna vill att deras elever lär sig är ansvarstagande värden, som att ta ansvar för sig själv och sina handlingar, ärlighet, självkänedom, att göra sitt bästa och att följa regler.

Sammanfattningsvis finner författarna att studien visar på att viktiga värden som lärarna anser att elever ska lära sig handlar om funktionella värden, vilka ökar elevernas förmåga att fungera socialt i samhället. Förutom vilket innehåll som värderas högst i skolans värdegrundsarbete, undersöks det i studien vilka metoder som lärarna använder vid undervisning av värden. Den metod som lärarna lyfter fram mest är deras roll som förebilder, det vill säga, att föregå med gott exempel i varje social interaktion med eleverna. Vidare belyser resultatet att lärarna lyfter fram en arbetsform, där undervisning i värdena omedvetet bäddas in i skolans vardagliga verksamhet samt medvetet vid olika situationer som uppstår i skolan. Andra mer medvetna metoder som används är till exempel att se på film och läsa böcker som berör ämnet och sedan diskutera samt att spela rollspel (Thornberg & Oguz 2013).

4.3 Värdegrundsarbetet internationellt

Att tidigt utbilda barn i goda värden ses som en nödvändighet av forskare i Nairobi. Analyser av Netsayi, Mudege och Zulu (2008) visar på en ökning av ungdomsbrottslighet, drogmisbruk och avhopp från skolan i Kenya. Mot dessa bakgrundsfakta genomför Odundo och Ganira (2017) en enkätundersökning bland 36 förskollärare, med syfte att undersöka förskollärares roll i utvecklandet av värdebaserad undervisning redan i förskolan. I enkäten ställs frågor som tar upp hur säker och medveten läraren känner sig när det gäller att undervisa om värden, om läraren integrerar värden i all undervisning, om läraren använder speciella metoder, om läraren inspireras av barnens sätt att gestalta värden och om läraren behöver mer utbildning i att undervisa om värden. Vidare ställs frågan, i vilket syfte som värdebaserad undervisning ska äga rum. Är det i demokratiskt syfte, i personligt, lokalt och globalt syfte eller i socialt och relationsmässigt syfte. Resultatet visar att en majoritet av lärarna känner sig säkra och medvetna om sin roll i värdebaserad undervisning. Samtidigt framkommer att lärarna vill ha mer utbildning i ämnet. Resultatet visar också att lärarna på förskolorna undervisar barnen i värden på olika sätt och de använder inte någon speciell metod för hur de undervisar. Detta kan enligt författarna bero på att det inte finns någon vägledning eller metod i läroplanen om hur värdebaserad undervisning ska ske på förskolenivå. Avslutningsvis visar resultatet att majoriteten av lärarna anser att värdebaserad undervisning sker i syfte att verka för ett demokratiskt samhälle i Kenya. Författarna anser att utmaningen i att hantera värdebaserad undervisning indirekt även lyfter frågan om samhällets försämrade moral. Förskolans verksamhet bör därför bidra till att ge barn möjligheter till att utveckla relevanta, engagerade och personliga värden, värden vilka berör lokala frågor, men även globala värden (Odundo & Ganira 2017).

I anslutning till Odundo och Ganiras (2017) uppfattningar om förskolans utmaning och uppdrag att redan på förskolenivå undervisa barn i värden, skriver Miller: (2005:14) "Building a Peaceful and Just World - Beginning with the children". I en teoretisk studie påtalar Miller (2005) betydelsen av att lärare redan på förskolan kan vara med och skapa positiva lärmiljöer, vilka på sikt bidrar till ett bra samhällsklimat. Miller tar upp att det i dagens konfliktfyllda värld finns ett djupt behov av att skapa vägar som leder till en fredlig värld. Om vi vill skapa sådana vägar behöver vi som Mahatma Gandhi uttryckte det, börja med barnen. Miller anser att det är i detta sammanhang som förskolans lärandemiljöer kan ses som positiva platser, där det klimat som vi vill ha i samhället skapas. För att frambringa detta positiva klimat beskriver Miller vägledande råd som kan vara stöd på vägen i skapandet av positiva lärmiljöer:

- Läraren visar barnen hur de kan vara hjälpsamma, omtänksamma och hur de kan dela med sig.
- Läraren främjar barnens samarbete, istället för barnens tävlan mot varandra.
- Läraren lär ut modeller för hur barnen kan lösa konflikter utan våld..
- Läraren berättar om förebyggande socialt arbete som finns i den närliggande miljön samt låter barnen möta människor som på olika sätt hjälper till i samhället
- Lärarens har ett förhållningssätt till barnen, där barnen får känna att de tillsammans med vuxna kan hjälpa till och vara med och bidra till positiva förändringar.

- Läraren hjälper barnen att få förståelse för att de är en del i något större, att de är världsmedborgare.

De här två studierna är relevanta för vår studie, eftersom de visar på metoder som kan härledas och anpassas till det didaktiska arbetet med värdegrundsarbetet på förskolan. En annan aspekt av studiernas innehåll och resultat, är den betydelsefulla roll som författarna ger förskollärares arbete med värdegrunden. Förskolans arbete med värdet solidaritet med svaga och utsatta ges ett innehåll och värde som på sikt kan vara med och bidra till ett mer fredligt samhällsklimat, både globalt och lokalt.

4.4 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan vi se att tidigare forskning med fokus på förskolans värdegrundsarbete inte alls belyser värdet solidaritet med svaga och utsatta. Dock nämns värdet solidaritet i relation till barns förmågor att stödja, ta ansvar, försvara och vara modiga. När det gäller förskolans värdegrundsarbete belyses den i tidigare forskning främst utifrån vilka moraliska och etiska värden som framkommer i barnens lek och samspel på förskolan. Leken beskrivs som ett medel för utveckling och lärande av etik och moral. Formerna för förskolans och skolans värdegrundsarbete sker till stor del omedvetet genom att lärande i värdena bäddas in i den dagliga verksamheten när olika situationer uppstår. Dock verkar skolan arbeta på ett mer medvetet plan genom olika medier såsom film och böcker. Värdegrundsarbetets innehåll framkommer mer tydligt när lärare i skolan belyser elevernas tillägnande av värden med syfte att de skall fungera socialt i samhället. Att fungera socialt, demokratiskt, fredligt och globalt belyses i internationellt perspektiv som viktiga anledningar till att redan på förskolan undervisa barn i värden.

5 Metod

Vi kommer här att beskriva vårt val av metod, insamling av empirin, urval av respondenter till intervjuerna, etiska övervägande samt genomförande. Vi kommer även att diskutera fördelar och nackdelar med valet av metod och tillförlitlighet, trovärdighet samt överförbarhet i vår metoddiskussion.

I vår studie ville vi undersöka förskollärares beskrivningar om deras arbete med solidaritet med svaga och utsatta. För att söka svar i detta ämne utgick vi från de didaktiska frågorna; *Vad* (vilket innehåll lärs ut) och *Hur* (vilka metoder används), vilket framträder i två av våra frågeställningar:

- *Vad* lärs ut? Det vill säga, vilket innehåll och vilka olika ämnesområden hålls fram som viktiga av förskollärarna, i deras arbetet med med svaga och utsatta?
- *Hur* arbetar förskollärare med värdet solidaritet med svaga och utsatta, det vill säga, vilka metoder framhålls som möjliga?

Utifrån studiens syfte och frågeställningar föll valet på kvalitativ ansats med intervju som datainsamlingsmetod. Detta eftersom vårt syfte med undersökningen och våra intervjuer var att få komma nära våra respondenter i mer djupgående och förtroliga samtal och därmed få ta del av deras beskrivningar och erfarenheter (Denscombe 2014), angående innehåll och arbetsform i ämnet. Vår intention i analys av respondenternas svar var att skapa förståelse för deras tolkningar och beskrivningar, utan att värdera, utan mer förstå vad arbetet med solidaritet med svaga och utsatta kunde innebära utifrån respondenternas perspektiv. En kvalitativ forskningsansats innebär att det ämne som undersöks inte plockas isär, utan förstås i dess helhet, utifrån den sociala kontext som begreppet och respondenterna befinner sig i (Denscombe 2014).

5.1 Datainsamling

I vårt val av intervjuform valde vi att använda oss av personliga - och semistrukturerade intervjuer. En personlig intervju ansåg vi vara mest lämplig i vår undersökning, dels för att det endast krävdes ett möte mellan två parter och dels för att det till skillnad från gruppintervju var lättare att hantera transkiberingen av intervjuerna, eftersom respondenternas tankar och åsikter endast kom från en källa. En semistrukturerad intervju valde vi därför att vi till intervjuerna hade med oss frågor vi förberett, samt att vi under intervjuerna var öppna och tillåtande inför respondenternas svar och därmed var vi inte bundna till frågornas ordning. Utifrån svaren var vår intention även att ställa följdfrågor, där respondenterna fick utveckla sina tankar och idéer (Denscombe 2014). Våra frågor formulerade vi utifrån de tre frågeställningar som vi hade i arbetets första skede. De didaktiska frågorna *Vad*, *Hur* och *Varför* var då i fokus, varvid vi formulerade intervjufrågor utifrån dessa frågeord. Under varje fråga formulerade vi även hjälpfrågor, vilka fungerade som ett stöd för oss under samtals gång (se bilaga B). Våra frågeställningar har dock omformulerats något under arbetets gång och en fråga har tagits bort, men eftersom vi utförde intervjuerna innan detta skedde hade vi inte möjlighet att justera våra intervjufrågor

5.2 Urval

Vårt val av respondenter kan betraktas som ett *bekvämlighetsurval*. Ett bekvämlighetsurval innebär att forskaren på grund av tidsbrist eller brist på ekonomiska resurser väljer de respondenter som enklast går att komma i kontakt med (Denscombe 2014). För vår egen del innebar det att vi ville hinna med att samla in data till vår undersökning innan alltför många förskollärare gick på semester. Därför valde vi att intervju utbildade förskollärare i våra hemkommuner samt i en närliggande kommun, eftersom vi sparade tid på det, genom att vi snabbt kunde ta oss till våra respondenter. I vårt val av respondenter valde vi också att intervju förskollärare som vi inte hade en personlig relation till, därför att vi antog att en alltför personlig relation till respondenten kunde påverka resultatet negativt.

5.3 Genomförande

I vårt genomförande av intervjuerna började vi med att formulera intervjufrågor. Dessa formulerades utifrån våra tre frågeställningar som vi hade då (se bil. A). Vi bestämde också, vilket Kihlström (2010) rekommenderar, att börja våra intervjuer med lite småprat angående namn, hur länge de varit verksamma och när de slutförde sin utbildning. Därefter diskuterade vi hur vi på ett snabbt och smidigt sätt skulle komma i kontakt med förskollärare som var villiga att delta. En av oss mailade vårt brev vi formulerat till två förskolechefer (se bil. B). En av dessa förskolechefer svarade, men det gav dock inget resultat, eftersom hen hänvisade till att många gått på semester. På grund av tidsbrist valde vi därför båda två att ta kontakt genom telefon och personliga möten, för att få svar direkt om den tillfrågade ville delta eller om förskolechefen hade en förskollärare som kunde tänka sig att vara med. En av oss frågade även sin chef, vilket gav god effekt. Denscombe (2014) beskriver det som en snöbollseffekt, vilket för oss innebar, att en vårdnadshavare kände en förskollärare och den i sin tur kände en annan som kunde tänka sig att delta. Sammantaget tog vi kontakt med sju förskollärare och sex svarade att de ville delta. Vi bestämde tid och plats och talade om hur lång tid intervjun skulle ta.

Innan intervjun startade informerade vi om, att vi kommer att använda andra namn på förskollärarna i transkribering och i resultatet. Vi spelade in intervjuerna på våra mobiltelefoner för att kunna lyssna upprepade gånger. Det är lätt att förbise saker, därför är det till en hjälp att höra på intervjuerna flera gånger och på så vis undvika att missa viktiga uttalanden och sammanhang. En av förskollärarna kom inte till det första avtalade mötet av personliga skäl. En ny tid bokades in och av olika anledningar genomfördes intervjun utomhus. Detta var inte det mest optimala, trots att vi satt i ett lugnt område bakom en kyrka fanns det störande moment som måsskrik och kyrkklockan som började ringa. Detta bidrog till att det var svårt att hålla fokus på frågorna. I övrigt har intervjuerna följt de anvisningar vad gäller intervjuteknik som Kihlström (2010) rekommenderar med avseende på ostört rum med möjlighet att prata i lugn och ro. Under intervjuerna upptäckte vi dock att det gällde att vara flexibel och ställa följdfrågor, dels för att visa intresse för det som respondenten berättade även om det ibland kunde tyckas leda bort från ämnet, men även för att det under en intervju kan komma fram saker som vi inte hade tänkt på. Tiden på intervjuerna var mellan 20-35 minuter.

5.4 Bearbetning av data

Vi transkriberade först våra intervjuer var och en för sig. Vid transkriberingen gav vi våra respondenter fiktiva namn. Därefter samlade vi dem i ett gemensamt dokument på google drive för att kunna ta del av varandras empiriska material. Vi läste igenom våra intervjuer flera gånger dels för att bli bekanta med materialet och dels för att se vad vi kunde utläsa mellan raderna, vilket Denscombe (2014) menar är nog så viktigt då man mellan raderna kan finna sådant som kan vara av betydelse för studien. Allwood och Eriksson (2010) betonar hur viktigt det är att vara objektiv i sin analys av data så att våra egna värderingar inte blir synliga i arbetet. Genom att läsa varandras intervjuer försökte vi vara objektiva.

Därefter letade vi efter svar på våra frågeställningar om ämnesområden, metoder och hur de beskriver sitt arbete med solidaritet med svaga och utsatta. Vi markerade de svar vi hittade med olika färger, grupperade svaren och därefter analyserade vi resultatet i förhållande till tidigare forskning och teorier. Resultatet tolkades också i diskussion med varandra.

5.5 Etiska överväganden

I enlighet med vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2017) har vi tagit hänsyn till *informationskravet*, där vi informerade respondenterna om studiens syfte i samband med att de tillfrågades om de ville medverka i intervjuerna. Vidare informerade vi om *Samtyckeskravet*, som innebär att respondenterna själva får bestämma om de vill medverka och att de kan avbryta intervjun om de inte vill fortsätta. Vi har tagit hänsyn till *konfidentialitetskravet*, vilket innebär att fiktiva namn kommer att finnas med för att respondenternas identiteter inte ska kunna spåras. Detsamma gäller förskolans namn och placering. *Nyttjandekravet*, informerades om när vi berättade att materialet enbart kommer att användas till vårt examensarbete, som när det är godkänt, publiceras i DiVA, en öppen databas på internet. Det kommer där enbart att användas till forskningens ändamål. Vi berättade att samtalen som vi spelade in enbart kommer att sparas i syfte för att examinatorn kan behöva lyssna på dem, för att förtydliga information i vårt arbete. Samtalen kommer senare att raderas bort.

5.6 Metoddiskussion

Syftet med vår studie har varit, att utifrån ett didaktiskt perspektiv synliggöra förskollärares arbete med solidaritet med svaga och utsatta. Men, i ett första skede av det självständiga arbetet var vi inriktade på att undersöka hur barnen på förskolan gestaltar solidariska handlingar. Därför valde vi att använda oss av observation som datainsamlingsmetod. Vi fick ett godkännande av detta och fortsatte med arbetet utifrån vår planering. Dock blev i vi ett senare skede avrådda från att gå vidare, eftersom vi inte skulle hinna att få in samtycke från samtliga vårdnadshavare, vilket även vi insåg. En utav oss hade dessutom ett flertal vårdnadshavare med annat modersmål än svenska på sin förskola, vilket hade krävt en samtyckesblankett på flera språk. Vi fick då ändra fokus och rikta in oss på att intervjua förskollärare. Syfte och frågeställningar omformulerades och arbetet med att formulera intervjufrågor påbörjades. I detta skede kände vi oss stressade, eftersom vi ville hinna samla in vår empiri innan semestern. Detta kom att påverka våra intervjufrågor negativt. Hade vi inte känt oss stressade hade vi kunnat lägga ner mer tid på våra frågor. Nu blev frågorna gjorda i en tid av stress. Ytterligare nackdel i vår intervjuguide är att frågorna formulerades utifrån de tre frågeställningar vi hade då. Under arbetets gång har dessa justerats och en frågeställning har tagits bort. Detta ledde till att intervjufrågor och frågeställningar inte helt blev samstämmiga. Ytterligare reflektion vi gjort angående vår intervjuguide är att i den första frågan bad vi respondenterna berätta vad de tänkte på när de hörde ordet solidaritet. Detta tror vi har påverkat vårt resultat i den bemärkelsen, att vi i våra samtal först kom in på att endast prata om solidaritet och därmed kom svaga och utsatta till en början i skymundan.

I vårt val av respondenter hade vi endast ett kriterium och det var att de skulle vara utbildade förskollärare. På grund av tidsbrist ägnade vi ingen tid till att diskutera fler kriterier såsom; profilerade, privata eller kommunala förskolor, förskollärares ålder, etnicitet, manliga eller kvinnliga förskollärare. Nu blev det ett bekvämlighetsurval, där förskollärare som vi först kom i kontakt med tillfrågades. Att forskaren i första hand i en urvalsprocess utgår från sin bekvämlighet, menar Denscombe (2014) visar på att forskaren inte tar sitt arbete på allvar och att det i sin tur strider mot god vetenskaplig forskning. Om vi hade haft mer tid till förfogande, hade vi i lugn och ro kunnat diskutera vilka förskollärare vi hade velat intervjua, samt om vi hade velat ha ett enhetligt resultat och därför riktat in oss på en speciell grupp förskollärare, eller om vi istället hade velat ha ett resultat som visade på mångfald och därför använt oss av flera urval.

En fördel med våra intervjuer var således att samtliga respondenter visade ett stort och nyfiken intresse för ämnet vi valt att skriva om, vilket vi ansåg var en bidragande faktor till att våra intervjuer utformades till personliga - och förtroliga samtal. En fördel med intervju är enligt Denscombe (2014), att den är av mer personlig karaktär och att respondenten ofta finner det givande att utförligt få berätta om sina idéer och tankar inför någon som lyssnar, utan att bli värderad eller kritiserad. I våra intervjuer hade några förskollärare så mycket att delge oss om sitt arbete med värdegrunden och hur de kopplade detta med solidaritet med svaga och utsatta, att det ledde till att det var svårt att ställa frågorna som vi hade förberett. Av hänsyn till det som respondenterna ville berätta kom frågorna lite mer i skymundan, eftersom vi inte ville avbryta. Detta kom att påverka vårt resultat både positivt och negativt. Positivt var att vi fann det givande och intressant att få ta del av förskollärarnas gedigna beskrivningar av deras arbete, vilket enligt oss, visar på att det finns ett stort och hängivet engagemang för dessa frågor i verksamheterna. Negativt var att det tog lång tid att transkribera, samt att det var tidskrävande att analysera och kategorisera datan, eftersom det var svårt att tydligt se var i texten som svar fanns på våra frågor. Enligt Denscombe (2014) är en nackdel med intervjuer, att det är tidskrävande samt att det insamlade materialet är så öppet, vilket gör att databearbetning och analys kan kännas tungarbetad.

Ytterligare nackdel med intervju som datainsamlingsmetod menar Denscombe (2014) är, att intervjuaren inte kan vara säker på att det som respondenten berättar verkligen stämmer överens med verkligheten. Men, å andra sidan påstår han även, att en fördel med intervju är att intervjuaren i det direkta mötet med respondenten kan kontrollera att hen förstår den data som samlas in. Trovärdigheten i vårt insamlade material kan därför förstås, dels utifrån ett positivt perspektiv och dels utifrån ett mer tvivlande perspektiv. Eftersom vi upplevde att våra intervjuer utvecklades till förtroliga samtal, där vi under intervjun ställde frågor, lyssnade och tillsammans med respondenten samtalande om ämnet, ansåg vi att trovärdigheten i vårt material var stor. Men, som Denscombe menar kan vi inte per automatik ta detta för givet. Tillförlitligheten i studiens resultat kan inte heller tas för given. Enligt Denscombe påverkas insamlad data av den kontext som respondenten och intervjuaren befinner sig i samt av vilka individer det är som möts. Våra intervjuer genomfördes i en tid där några förskollärare gått på semester och andra skulle väldigt snart få ledigt. Själva var vi också i behov av ledighet efter studier och arbete. Faktorer såsom; trötthet, stress, brist på fokus, samt att bryta sin semester kan ha påverkat vårt resultat. Dock anser vi att samma undersökning kan göras utifrån vår beskrivning av hur vi har gått tillväga i arbetets olika moment.

Nu i efterhand har vi reflekterat över att det hade varit bättre att genomföra intervjuerna längre fram i arbetsprocessen. Anledningen till det är att då hade vi hunnit läsa in oss mer i ämnet, vilket vi tror hade bidragit till än mer givande samtal, eftersom vi då hade haft mer kunskap om begreppets olika innebörder, samt att vi även hade känt oss tryggare i vår roll som intervjuare. Värdet solidaritet med svaga och utsatta var för oss ett utforskat begrepp som vi inte kommit i kontakt med under vår utbildning eller på våra arbetsplatser. Detta visade sig vara liknande erfarenheter för förskollärarna. Intervjuerna blev nu genomförda i ett skede där vi själva ej hunnit med, att på djupet bringa förståelse i begreppets olika dimensioner. En konsekvens av detta blev dock, att vi kunde visa förståelse för den situation som respondenterna befann sig i, nämligen, att svara på frågor om ett ämne man inte hade reflekterat alls över eller läst någonting om. Det positiva i detta blev ändå att både vi och respondenterna möttes till samtal under samma förutsättningar. Ytterligare en reflektion vi gjort är att det hade varit intressant att istället för personliga intervjuer haft gruppintervjuer. Hade det bidragit till djupare samtal och vidgade perspektiv, angående innehåll och metoder i förskollärarnas arbete med solidaritet med svaga och utsatta? Gruppintervju som datainsamlingsmetod möjliggör för deltagarna, att få ta del av andras synpunkter och åsikter och att tillsammans få reflektera över olika tankar och idéer, samt att respondenterna kan få stöd av andra eller blir ifrågasatt för sina åsikter (Denscombe 2014).

Vad som har varit positivt i vårt arbete är att våra teorier har hjälpt oss i analysen av empirin. De didaktiska frågorna; *Vad* (vilket innehåll lärs ut) och *Hur* (vilka metoder används) har varit två frågor som bidragit till att vi i resultatet kunde hitta svar på främst två av våra frågeställningar. I dessa två frågeställningar fann vi i vår analys fem respektive sex teman, under vilka respondenternas svar kategoriserades in. Frågeställning nummer ett, angående förskollärares beskrivningar av sitt arbete med solidaritet med svaga och utsatta som en del av värdegrundsarbetet, har däremot varit svårare att analysera. Anledningen till det tror vi berodde på att vi i vår intervjuguide inte hade frågor som var riktade till denna frågeställning. Respondenternas svar spretade därför åt många olika håll och vi fann det svårt att kategorisera resultatet i olika teman. Angående begreppet solidaritet med svaga och utsatta har vi i analysen av empirin utgått från en teori, där begreppet delats upp i två ord; solidaritet för sig och svaga och utsatta för sig. Denna uppdelning har också hjälpt oss i vår analys. I analysen fann vi att solidaritet stod för förskollärarnas beskrivningar av betydelsen att varje barn ska känna samhörighet med gruppen. Vidare visade analysen, att förskollärarnas beskrivningar av svag och utsatt, enligt vår tolkning, kunde kopplas till situation och relation. Det vill säga, att varje barn i olika situationer och tillsammans med olika individer, kan känna sig svag och utsatt.

Angående om det resultat vi fått går att överföra till liknande sammanhang, anser vi att det skulle kunna vara rimligt. Vi har intervjuat sex förskollärare från sex olika förskolor och utifrån respondenternas svar och vår egen erfarenhet, angående begreppet som ett utforskat område, antar vi, att det kan vara liknande på andra förskolor. Överförbarhet i en kvalitativ studie handlar enligt Denscombe (2014:413) om: ” I vilken utsträckning *skulle* fynden *kunna* överföras till andra fall?, snarare än i vilken utsträckning *är* det sannolikt att fynden återfinns i andra fall”.

Således bygger vårt resultat på subjektiva upplevelser av den kontext båda parter befann sig i, samt på förskollärarnas personliga beskrivningar och tolkningar av deras arbete med solidaritet med svaga och utsatta. Därför är det inte rimligt att påstå att samma resultat kan uppnås av någon annan. En kvalitativ undersökning grundar sig främst på respondenternas tolkningar av ett fenomen samt på hur forskaren tolkar dessa. Syftet med en kvalitativ studie är dessutom inte att få ett så objektiva resultat som möjligt, utan undersökningen vill snarare finna alternativa förklaringar till hur någonting fungerar, mer än att kritisera och jämföra resultatet med andra konkurrerande teorier och åsikter (Denscombe 2014). Vårt syfte med undersökningen har hela tiden varit, att med ett öppet sinne, utan att värdera, synliggöra förskollärares arbete med värdet solidaritet med svaga och utsatta. Vi har genom våra frågeställningar sökt svar i vilket innehåll det kan handla om, samt vilka metoder som används i detta arbete. Om de svar vi funnit kan man ha olika åsikter om; om det handlar om solidaritet eller inte. Men, det är en frågeställning som inte tas upp i denna studie.

6 Resultat och analys

I följande avsnitt presenterar vi vårt resultat, angående förskollärares beskrivningar av värdegrundsarbetet med solidaritet med svaga och utsatta. Resultatet redovisas utifrån våra tre frågeställningar och analyseras i samband med varje frågeställning utifrån vår teoretiska utgångspunkt samt utifrån tidigare forskning. Vi börjar med att presentera de intervjuade förskollärarna och går sedan vidare med att redovisa resultatet från frågeställning nummer ett.

6.1 Presentation av förskollärare

Anna – Karin är 59 år och hon har arbetat på förskola sedan 1982, först som barnskötare och sedan 2014 som förskollärare. Anna – Karin gick sin förskollärarytbildning mellan åren 2010 – 2014. Just nu arbetar hon på en förskola med två avdelningar och där arbetar hon på den stora avdelningen med barn i åldrarna 1-3 år.

Elin är 33 år och har arbetat som förskollärare i tio år. Hon har arbetat med barn mellan 1-4 år. Just nu arbetar hon i en vikariepool på en f-9 skola, vilket hon gjort i tre månader. Elin gick sin utbildning mellan åren 2004 – 2008.

Sofia är 52 år och har arbetat på förskola i 31 år. Sofia gick sin utbildning mellan åren 1984 – 1986. Sofia har förutom arbetat på förskola även arbetat med barn i skolan samt en kort tid som föreståndare. Men mest har hon arbetat på förskola. Nu har hon i elva år arbetat på samma förskola och med barn i åldrarna 1-5 år.

Veronica är 62 år och utbildade sig till förskollärare när hon var 20 år. Hon har arbetat i barngrupp både i förskolan och i förskoleklass. Hon arbetar nu med en förskoleklass.

Eva är 32 år och har arbetat i barnomsorgen sedan 2006. Hon gick ut förskolläraryrket 2014 och har arbetat i fyra år som förskollärare och jobbar nu på en förskola med barn i åldrarna 1-5 år.

Therese är 59 år och utbildade sig till barnskötare 1974. Hon utbildade sig senare till bibliotekarie, vilket hon arbetade som i flera år. Hon gick ut förskolläraryrket 2017 och har arbetat som förskollärare ett år och dessförinnan åtta år som barnskötare. Hon arbetar idag med barn i åldrarna 2-4 år.

6.2 Förskollärares beskrivningar av arbetet med solidaritet med svaga och utsatta som en del av värdegrundsarbetet

I resultatet framkommer att det är ingen förskollärare som på sin arbetsplats beskriver att det finns planerade aktiviteter i detta ämne. Vidare visar resultatet på att samtliga förskollärare aldrig har diskuterat ämnet på sina arbetsplatser eller under sin utbildning. Viket Sofia ger uttryck för när hon säger: “Nämen när jag hörde det när du sa att vi skulle ta upp det ämnet så kände jag hjälp, det vet jag ju inte ens vad det betyder det här måste jag söka på och se vad det betyder”. Utan det som framkommer är att det råder varierande beskrivningar och tolkningar, dels kring i vilket styrdokument begreppet står nämnt i och dels vad innebörden i begreppet står för. En förskollärare berättar att hon använder andra ord för att beskriva innebörden, ord som hon anser får samma betydelse. Här följer en beskrivning av respondenternas olika perspektiv på begreppet i förhållande till övriga värden samt relation till styrdokument. Två förskollärare tänker att arbetet med solidaritet med svaga och utsatta hör hemma i likabehandlingsplanen. Dessa två förskollärare har sinsemellan olika tankar om ämnet:

Jag tänker att det går mycket under likabehandlingsplanen att man jobbar med värdegrunden med normer och värden. Jag kan inte säga att vi jobbar så med solidaritet men jag tycker ju att det finns med när vi jobbar med likabehandlingsplanen och med normer och värden. När vi jobbar med det, så finns det med där, om vi inte använde ordet som begrepp att vi ska vara solidariska med varandra vi kanske använder andra för att beskriva att alla vi liksom har lika rätt och lika mycket värde, men vi använder nog inte det ordet idag. Att alla har lika värd, det tror jag man pratar mycket om på förskolan. Alla är lika värdefulla. (Therese)

Värdegrunden har vi i likabehandlingsplanen sen är det ju att man ska, vårt förhållningssätt och just det här att man vet vad som står i den, och vad vi ska utgå ifrån. Just solidaritet, det står faktiskt inte med. För syftet med planen är att främja barns rättigheter, oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion, eller annan trosuppfattning, sexuell läggning. Men just solidaritet finns inte med, just det ordet. Det är mycket kränkande behandling. (Anna-Karin)

Två andra förskollärare vet att begreppet står med i läroplanen, men det är inte ett värdegrundsord som har lyfts, utan de berättar att det istället är andra värdegrundsord som prioriteras på deras arbetsplatser. Elin beskriver det så här: ”Man har inte lyft det, det har man inte, utan det finns som sagt med i läroplanen, men det är inget som vi har jobbat med specifikt. Vi har jobbat utifrån värdegrundsorden som finns på förskolan, men tyvärr är inte solidaritet med där”. Sofia säger följande: ”Just det ordet har inte lyfts fram särskilt eller nog aldrig faktiskt, även om det står i läroplanen. [...] det är mer demokrati just det själva stora uttrycket.”

Tre förskollärare kopplar ihop begreppet med en politisk kontext. En av dessa förskollärare menar att man utifrån politiska beslut i kommunen arbetar med olika delar av värdegrunden och att det är upp till varje förskola att välja ut vilka värden man prioriterar. Två av förskollärarna menar att begreppet på ett allmänt plan handlar om gemenskapen i gruppen. En förskollärare tolkar det utifrån en global kontext och förtydligar att det handlar om jordens resurser.

Sen är det ett politiskt beslut vad vi ska jobba med, läroplanen vad politikerna vill [...] jag har inte hört att vi ska jobba speciellt med solidaritet, inte politiskt heller. Men jag tänker mig solidaritet när man börjar titta ut över världen och liksom hur vi förhåller oss med dom resurser som jorden har. Vem som är rik och vem som är fattig lite så här. Det är ju ett politiskt begrepp också. (Therese)

Veronica beskriver begreppet på följande sätt: ”Det första jag tänker på är politiskt. Solidaritet förknippar jag alltid med politik. Så är det ju att omfatta, att alla ska omfattas och innefattas”. Anna - Karin uttrycker sig så här: ”Alltså min första tanke kanske är lite mer åt det politiska hållet. Sedan får man ju liksom bryta ner det och tänka på vår nivå och då blir det gruppen och hur, alltså hur gemenskapen kan utvecklas i den här gruppen”.

Eva berättar att de på hennes arbetsplats har haft ett stort fokus på värdegrundsarbete, eftersom barn på hennes förskola befunnit sig i utsatta situationer under dagen. Eva berättar: ”Av väldigt olika anledningar så har vi nästan bara jobbat med norm och värdearbete. [...] fokuset har ju rent varit norm och värdegrundsarbete, då har vi jobbat väldigt mycket med beroende på, det kan vara någon som varit utsatt i just en situation som sker under dagen”. Sofia kopplar ihop svag och utsatt med barn som har särskilda behov och behöver extra stöd: ”[...] vi jobbar också mycket med barn med särskilda behov att de får kanske lite mer, [...] att just de ska få det extra som de behöver”.

Tre förskollärare konstaterar att begreppet solidaritet med svaga och utsatta inte diskuterats under deras utbildning. En av förskollärarna som först utbildat sig till barnskötare, drar sig till minnes att begreppet användes under 1970 - talet, men kopplar det inte konkret till sin utbildning. Therese beskriver det så här:

Jag kan inte minnas att vi lyfte fram det som nåt sånt begrepp som jag minns som man gjorde på sjuttioalet. Jag tänker på när jag gick ut min barnskötareutbildning på sjuttioalet, 1974 då var det väldigt mycket rop på solidaritet rent politiskt. Men idag hör man inte så mycket ordet, nu när du frågar mig. Så känner jag att det har liksom, det finns där och skvalpar men man pratar inte så mycket om det. (Therese)

Eva säger följande: "Spontant känner jag nej, just ordet solidaritet det var mycket jämlikhet, jämställdhet och så värdegrund, men just solidaritet nej. Det känns inte som det ingick i mitt läropaket". Elin konstaterar liknande och säger så här: "Man har inte lyft det, det har man inte".

6.3 Analys

I vår första frågeställning ville vi ta reda på förskollärares beskrivningar av arbetet med solidaritet med svaga och utsatta, som en del av värdegrundsarbetet. Resultatet visar att begreppet aldrig har diskuterats eller lyfts i något sammanhang på respondenternas arbetsplatser, trots att de flesta vet om att begreppet finns med i förskolans läroplan. Respondenterna konstaterar istället att andra värden har lyfts till diskussion, vidare att det är politiker som tar beslut i vilka värden som förskolan ska arbeta med. På grund av förskollärarnas olika tankar om begreppet gör vi den tolkningen, att det är därför som resultatet visar på så många olika beskrivningar om vad detta begrepp står för och vad det kan innebära i förskolans värdegrundsarbete. Vår egen arbetslivserfarenhet från förskolan, säger oss att det är av stor vikt att i arbetslag och med kollegor diskutera och prata om vad olika begrepp står för, eftersom det är så individuellt hur vi uppfattar och tolkar olika begrepps innebörder. Detta påtalar även Orlenius (2001). Han hävdar att värdegrundens begrepp kritiskt ska diskuteras i kollegiet. Detta för att levandegöra värdena i förskolans pedagogiska arbete. Relevant för vår studie är att förskollärare behöver samlas kring det grundläggande värdet; solidaritet med svaga och utsatta, för att delge varandra sina tankar och åsikter, vilket i förlängningen kan leda till att ett mer planerat arbete i detta grundläggande värde kan påbörjas. Utifrån ett didaktiskt perspektiv skulle detta kunna innebära, att förskollärare i samtal med varandra bryter ner och konkretiserar detta ämne för att på så sätt komma fram till, vilket innehåll värdet kan ges i deras specifika barngrupp, samt med vilken metod de vill arbeta med valt innehåll i barngruppen.

En utav respondenterna berättar om hur hon tillsammans med sina kollegor arbetat intensivt med normer och värden i barngruppen. Hon beskriver att detta arbete gjorts därför att barn befunnit sig i olika utsatta situationer under dagen på förskolan. En tolkning av förskollärarens berättelse blir, att svag och utsatt är något som alla barn kan vara och känna, beroende på vilken situation barnet befinner sig i och med vilka andra barn och vuxna som är i barnets närhet. Denna tolkning kan kopplas ihop med Orlenius och Bigstens (2006) tankar angående begreppet. Författarna anser att människan inte ska delas upp i svaga och utsatta, utan solidaritet enligt de handlar mer om att visa respekt och värdighet inför varje människa. Vi anser också att det inte går att bestämma vem som är svag och utsatt, utan i förskolans dagliga verksamhet handlar det om att bemöta varje barn utifrån behov som barnet har i varje unik situation.

Sammanfattningsvis finner vi, att som en del av värdegrundsarbetet, visar resultatet att det inte finns någon planerad aktivitet kring solidaritet med svaga och utsatta på respondenternas förskolor. Dock visar det sig att de flesta av förskollärarna är medvetna om att värdet finns med i läroplanen, men trots det har begreppet inte lyfts till diskussion på deras arbetsplatser. Vidare kopplar de ihop begreppet med andra värdeord som de ger samma betydelse. Det kan tolkas som att det råder en osäkerhet och en omedvetenhet kring vad begreppet står för och hur eller om de arbetar med det.

Kan det bero på att begreppet är på väg att fasa ut (Löfdahl & Folke Fichtelius 2015), eller är det så att detta värde får stå tillbaka för andra värden som prioriteras mer. Förskolläraren Sofia tar upp att det är mer demokrati nu som gäller. Vad hon menar med demokrati framkommer inte i resultatet, men en tolkning vi gör, är att demokrati i förskolors verksamheter berör barnets rätt till att kunna påverka sin situation, vilket vi själva upplever är i fokus just nu på flera förskolor, däribland våra egna arbetsplatser.

6.4 Ämnesområden som framhålls som viktiga i arbetet med solidaritet med svaga och utsatta

Trots att det genom respondenternas beskrivningar framkommer att det inte finns något planerat arbete i studiens ämne, visar resultatet än dock på att förskollärarna har många tankar och beskrivningar om viktiga ämnesområden som de kopplar ihop med solidaritet med svaga och utsatta. Vi har i resultatet funnit fem ämnesområden som förskollärarna framhåller som viktiga. Dessa är; gemenskap i gruppen, hjälpsamhet och omtänksamhet, ta ansvar och stödja, empati och förståelse samt respektera olikheter.

6.4.1 Gemenskap i gruppen

Fem förskollärare framhåller på olika sätt betydelsen av att skapa gemenskap i barngruppen som ett viktigt ämne. Anna-Karin menar att det är viktigt att pedagogerna reflekterar över hur de skapar grupper på förskolan, så att gemenskap kan utvecklas: "[...] och hur, alltså hur gemenskapen kan utvecklas i den här gruppen. Lite hur man tänker då när man gör grupperna så att det ska bli en liten gemenskap."

Elin betonar betydelsen av att redan med de små barnen arbeta med gemenskapen i gruppen, genom att tala om hur man är en bra kompis, samt att det med de äldre barnen är mer fokus på att tala om att ingen ska känna sig utanför:

Ja, med de små barnen som kanske är ett till tre år är det mycket hur man får ihop en grupp. Och man jobbar mycket med hur man ska vara mot sina kompisar, att man ska vara snäll, att man ska vara omtänksam, dela med sig. Och medan de större barnen handlar det om att man inte ska skapa ett utanförskap, utan att alla ska få vara med.
(Elin)

Veronika är också inne på att inget barn ska känna sig utanför i barngruppen och säger så här: "Så är det ju att omfatta, att alla ska omfattas och innefattas". Förskolläraren Eva beskriver hur hon har fått arbeta med hela barngruppen, för att gemenskap och kamratskap skulle utvecklas i gruppen och säger: "Det har varit väldigt mycket arbete just på att rikta hela barngruppen åt rätt håll och rikta enskilda individer åt gruppens håll". Sofia talar om betydelsen av att barnen ska få känna en vikänsla och att inget barn ska känna sig ensam: "[...] och att man inte är ensam och att vi tillsammans skapar någonting och att det speciellt är vikänslan".

6.4.2 Hjälpsamhet och omtänksamhet

Fyra förskollärare kopplar ihop barnens hjälpsamhet och omtänksamhet som ett innehåll i värdegrundsarbetet med solidaritet med svaga och utsatta. Förskollärarna talar om hur de äldre barnen hjälper de yngre och hur barnen hjälper till när något barn är ledset eller vid påklädnig. Vidare att barnen hjälper varandra genom att ta fram material eller hjälper till vid en konflikt. Anna-Karin uttrycker det så här:

Vi har ju en del av de stora som tycker om att hjälpa de små [...]. Ja, men just det att de kan hjälpa varandra att ta fram saker, de kan hjälpa till att klä på och om det händer någon situation också att det är någon som går fram och stöttar om det är på väg att bli en konflikt. Då kan man känna liksom det ansvaret att här kan jag hjälpa till.

Therese talar om hur barnen genom att trösta en kompis visar omtänksamhet, samt att barnen är hjälpsamma genom att de gärna lånar ut kläder till sin kamrat. Hon berättar: "Dom kan trösta varandra, om någon är ledsen så kan de gå fram och trösta och vilja hjälpa och göra barnen glada. [...]. Ja, dom är väldigt hjälpsamma och lånar ut saker om någon har glömt galonisar, eller nu har jag kissat upp alla mina kalsonger, ja, men du kan få ta mina kalsonger då." Sofia och Veronica beskriver också barnens hjälpsamhet: "Det är väl lite smågrejer sådär att man hjälps åt, att man, om någon är yngre så kanske man kan hjälpa någon, eller att ett annat barn hjälper ett annat barn" (Sofia). Veronica säger så här: "[...] fröken jag kan inte ta på mig skon, du Karin kan du hjälpa henne för jag är upptagen här, ja, barn är hjälpsamma av sin natur".

6.4.3 Ta ansvar och stödja

Två förskollärare framhåller ansvarsbiten som ett ämnesområde. De talar dels om att barnen tar ansvar för gruppen genom att hämta en fröken om det är någon som behöver hjälp eller tröst och dels genom att barnen tar ansvar för sig själva och sina handlingar, genom att visa hänsyn till de andra barnen på förskolan. En förskollärare nämner att barnen även själva kan ta ansvar för ett annat barn, genom att stödja kamraten i en pågående konflikt. Så här beskriver Anna-Karin ansvar: "Sen är det ju lite också om det är någon konflikt på gång att det är någon som kan ta ansvar för att hämta en vuxen och säga att nu måste ni komma hit för nu händer det någonting här. Då kan man ju också ta ett ansvar för de man har runt omkring sig i sin lilla grupp." Anna-Karin fortsätter: "Ja, och just det här att ta ansvar för det man håller på med och de man har runtomkring sig, just det här att det är inte bara jag, här kan inte bara jag dra fram, utan jag har andra runt omkring mig som är här lika väl". Elin uttrycker ansvar på följande sätt:

Man kanske leker i en större grupp [...] och då är det många i gruppen som ställer upp för den enskilda, det enskilda barnet. Om det skulle vara någonting eller att två börjar bråka om någonting så finns det alltid den tredje eller fjärde som har sett vad som händer eller faktiskt kan gå in och medla.

6.4.4 Empati och förståelse

Alla förskollärare nämner på olika sätt empati som ett ämnesområde. Förskollärarna berör barnens förmåga att visa empati genom att barnen visar förståelse för ett annats barns känslor och situation, genom att bland annat lämna tillbaka en leksak, vänta på en kamrat vid matbordet som inte är färdig, bryr sig om den som är ledsen, samt genom att barn frivilligt hjälper varandra. Elin berättar om en situation som hon tycker påvisar barnets förmåga till empati:

Med små barn så går många gånger ljuset upp för dem att om man tar någonting från en kompis och kompisens faktiskt blir ledsen och glädjen då när man ger tillbaka att man pratar om att nej det här var inte rätt. Utan man får försöka prata om det och man ser då den lilla vännen att den ger tillbaka den här leksaken som man tog, att de kommer på det själv.

Sofia kopplar ihop empati med att barnen inte lämnar ett annat barn ensam till exempel vid matbordet eller vid en situation där ett barn är ledsen. Hon uttrycker sig på följande sätt: “Nämen jag tänker nog så här att till exempel om man äter och de flesta är färdiga att någon sitter kvar och väntar med ett barn som inte är färdig. Sofia fortsätter vidare: “Nämen jag tänker på lite empati om någon gråter att man kommer dit att man inte lämnar någon som är ledsen”. Therese menar att barnen av egen vilja vill hjälpa till och att de kan visa empati. Hon säger så här: “[...] eller så jag tycker att barnen kan visa empati och förståelse och vilja att hjälpa till av sig själva”.

6.4.5 Respektera olikheter

Fyra förskollärare belyser respekten för varandras olikheter som ett viktigt innehåll. En förskollärare betonar extra mycket att vi alla är lika mycket värda trots våra olikheter. Vidare belyses att barnen på förskolan har olika behov och är bra på olika saker och att det är förskollärarens uppgift att prata med barnen om detta, samt att förskolläraren erbjuder varje barn aktiviteter och material utefter barnens behov. Therese uttrycker sina tankar om allas lika värde och barnens olika behov:

Att även om vi inte är lika så är vi alla lika värdefulla, att vi är på olika sätt men alla har samma rättigheter att vara värdefulla på något sätt. [...] men så här får det vara idag för det är det som det barnet behöver. En annan gång kanske du behöver det, att man gör inte alltid lika hela tiden. Det är oftast att det blir så, att man ändå öppnar upp för att vi har olika behov och vi vågar se det och prata med barnen om det”. (Therese)

Sofia lyfter betydelsen av att inför barnen påvisa att vi är olika: “Och det är också att de får se att vi är olika och att vi behöver olika mycket av olika saker. Veronica betonar att förskollärarens uppgift är att se barnens olika förmågor och planera verksamheten utefter det: “Det tror jag säkert är att vara solidarisk att ge alla möjligheter. Att ha ett brett bord med många maträtter [...] hitta vad styrkan är hos varje barn vad det är som jag måste hjälpa det barnet att komma fram med.”

Andra aspekter av att visa respekt tas upp genom tal om betydelsen av att få vara den man är, att få visa sina känslor och att få visa sig svag. Detta framkommer genom Sofia: “[...] och att man blir accepterad för den man är och att även om man är arg eller ledsen eller besviken, att man ska få ha de känslorna, men att man ändå ska känna att man tillhör [...] att man inte alltid kan allt och vet allt, utan att man får vara svag ibland, det är ok. Elin lyfter också respekten för barnens olikheter genom att säga: “Just det här att man får vara som man är.”

6.5 Analys

Den didaktiska frågan *Vad*, anger vilket innehåll som tillskrivs ett ämne (Ahlström & Wallin 2000). Forskning (Thornberg & Oguz 2013) visar på vilket innehåll som lärare lyfter som betydelsefullt i värdegrundsarbetet med elever. Dessa värden är; respekt, empati, omtänksamhet och att inte skada eller trakassera någon. I vårt resultat visar sig fem liknande innehållsområden som förskollärare talar om i arbetet med solidaritet med svaga och utsatta. Dessa ämnesområden är; gemenskap i gruppen, hjälpsamhet och omtänksamhet, ta ansvar och stödja, att visa empati och förståelse samt att respektera varandras olikheter.

Av dessa fem innehållsområden saknas i forskning gemenskap i gruppen. Däremot ser vi i teorin hur ordet solidaritets definition enligt (NE) är gemenskap/sammanhållning med gruppen.

I resultatet framkommer att ett gemensamt och återkommande innehåll är respondenternas beskrivningar av hur varje barn på förskolan ska känna sig inkluderad i gruppen. Varje barns känsla av samhörighet och tillhörighet i gruppens gemenskap är ett viktigt innehåll i arbetet med solidaritet med svaga och utsatta. Detta visar sig i alla fem innehållsområden, genom förskollärarnas beskrivningar av hur barnen hjälper den som behöver hjälp, tröstar den som gråter, stödjer den som är utsatt, lämnar ingen ensam, visar hänsyn och slutligen genom förskollärares tal om att varje barn i gruppen ska känna sig värdefull och accepterad för den man är och på så sätt få förståelse för att vi är olika, men lika värdefulla. Både Halvars Franzéns (2010) och Pálmadottir och Johanssons (2015) studier visar på att förskolan är en plats där det sker etiska möten i barnens samspel. Författarna beskriver hur barnen i samspel visar hjälpsamhet och omsorg om sina kamrater, både genom dialog som genom sitt kroppspråk. Vår reflektion blir, att alla dessa konkreta vardagshändelser från förskolans praktik, som våra respondenter beskriver talar om att det finns ett yrkeskunnande, där förskollärare förmår att bryta ner och konkretisera läroplanens mål till en praktik, där målen blir till ett meningsfullt innehåll för barnen.

Sammanfattningsvis visar resultatet att ett viktigt ämnesområde i arbetet med solidaritet med svaga och utsatta i förskolans praktik, främst belyser betydelsen av att bry sig om sin medmänniska, det vill säga att kunna se till någon annans behov före mina egna behov och önskningar. Vi tolkar förskollärarnas svar att de anser, att om barnen ska kunna utveckla och lära sig denna förmåga, behöver barnen känna en samhörighet till sin grupp och att gemenskapen i gruppen ska präglas av trygghet och acceptans inför varandras olikheter. Ytterligare tolkning av gruppens betydelse för barnet, är att om barnen ska kunna känna solidaritet mer globalt och med andra grupper i samhället, behöver de vara trygga i sin förskolegrupp och där får möjligheter till att utveckla dessa förmågor. Miller (2005) belyser förskolan som en plats där förskollärare har stora möjligheter till att vara med och skapa ett positivt klimat, dels ett klimat där barnen lär sig, men också ett klimat som på sikt leder till ett bra samhällsklimat där vi bryr oss om varandra. Miller påtalar därför vikten av att värdebaserad undervisning redan påbörjas i förskolans verksamhet, vilket vi kan se att respondenterna i resultatet gör genom deras beskrivningar av viktiga ämnesområden.

6.6 Möjliga didaktiska metoder i förskollärares arbete med svaga och utsatta.

Frågan *Hur* står för metoder och arbetssätt, det vill säga på vilket sätt förskollärarna väljer att arbeta med innehållet. Gemensamt för samtliga intervjuade förskollärare är att ingen beskriver en planerad aktivitet eller ett temaarbete kring detta ämne. Detta innebär att vi ställer oss frågande hur relevanta svaren är utifrån frågeställningen. Vi kommer dock att redovisa de svar vi fått för att visa på den mångfald av tolkningar som finns av didaktiska metoder, utifrån den tolkning som förskollärarna gör av värdet solidaritet med svaga och utsatta. De olika metoder som framkommer är; förskollärares förhållningssätt, organisatoriska metoder, handlingsplan, inkludering av barn i gruppen, konkreta situationer och samarbete.

6.6.1 Förskollärares förhållningssätt

Förhållningssätt, attityder och närvaro är något som alla förskollärare är överens om att det påverkar barnens utveckling och lärande av värden. Anna-Karin beskriver de vuxnas förhållningssätt: “[...] och sen är det ju vuxnas attityder också och förhållningssätt, att man kan vara med och fånga upp saker som händer [...] som de får reflektera över”. Ett sätt att visa det är genom att uppmuntra och bekräfta barnens positiva handlingar, som när barn tar ansvar och hjälper varandra. Anna-Karin berättar vidare att hon uppmuntrar barnen än mer när hon ser att de gör något bra: “[...] och när man får vara med och se just sådana små situationer så känns det ju bra och de uppmuntrar man ju det ännu mer och säger, se vad du gjorde nu och se du hur glad kompiserna blev.” Eva beskriver, hur hon intar ett reflekterande förhållningssätt, där hon i samspel med barnet analyserar och pratar om vad det var som hände. Eva berättar: ”Man har kunnat punktmarkera och vad är det som triggar barnet, eller vilket barn annat barn som triggar, eller ord som triggar, analyserat det tillsammans med barnet”. Eva berättar vidare att arbetslaget använder sig av ett lågaffektivt bemötande som hon haft med sig från sin kurs i specialpedagogik:

Men det enda konkreta materialet vi har haft det är ju utifrån att jag läste specialpedagogik i höstas. [...] det jag tog med mig är lågaffektiv bemötning som satsar på att när barnet blir agiterat, ledset eller upprört så ska man vara så lugn som möjligt och fysiskt göra sig så lite hotfull som möjligt. Allt för att barnet i sin tur inte ska smitta och jag ska smitta man smittas lätt av upprörda tillstånd. Det är det mest konkreta materialet vi haft. (Eva)

Två förskollärare uppmärksammar närvarande och frånvarande barn och visar genom sitt förhållningssätt att alla barn i gruppen är viktiga. Elin gör det genom att varje dag använda sig av en samlingstavla. Hon beskriver samlingstavlan som en metod på följande sätt:

Vi har en samlingstavla som är väldigt utformad, specifikt utformad med samlingskort på alla barn, alla vuxna, så man ser vilka som är här och vilka som är hemma. Och det är något vi gör varje dag [...] att alla blir sedda även de som inte är här. [...] men just att man från början har visat barnen att det här är vi, att det här är vår grupp och att alla ska få vara med. Det känns jättebra, det önskar jag fler gjorde, man har sett den positiva effekten. (Elin)

Veronica beskriver hur hon med namnsång visar att alla är viktiga i gruppen: “[...] förskolläraren sjunger - Kalle är här och Eva är här och Karin är här och Greta är här men vem är inte här ahha vem är inte här, vad gör dom idag åh då visar ju jag också att som vuxen att jag bryr mig och den empatin känner ju barn att jag har ett intresse, för alla även dom som inte är här”.

6.6.2 Organisatoriska metoder

Två förskollärare arbetar med att dela in barngruppen i mindre fasta återkommande grupper för att skapa trygghet och gemenskap. Elin beskriver det så här: “Vissa barn behöver man minska gruppens storlek så att de ska komma till tals och på vissa behöver man kanske dra ner, minska gruppens storlek för att man ska få lära sig att andra ska få plats, så det är också två sätt att se på det”. Eva berättar hur hon arbetar med smågrupper för att skapa trygghet: “[...] dela upp barnen i små grupper och i dom grupperna hitta vilka konstellationer av barn som ska vara ihop.”

En förskollärare kartlägger barngruppen i syfte att se vilka behov som finns i barngruppen. Anna-Karin berättar: ”Vi gör ju kartläggningar för hur gruppen ser ut och då fångar man ju upp lite vad som känns mest angeläget att jobba med just nu. Om det är lite stökigt någonstans eller mellan olika barn eller så där”.

6.6.3 Handlingsplan

En förskollärare lyfter deras handlingsplan som metod som utgår ifrån begrepp som; vad främjar, vad åtgärdar och vad förebygger. Handlingsplanen har även utgått från barnens förslag på aktiviteter, som ett led i den demokratiska processen. I barnens förslag på aktiviteter har förskollärare haft medvetna mål, där värdegrundsarbetet framkommit. Värden som samarbete, respekt för varandras olikheter och allas lika värde har ingått i handlingsplanen, men inte solidaritet med svaga och utsatta. För att kunna genomföra handlingsplanen har extra personal satts in på förskolan. Eva berättar:

Men sen har man i dom olika aktiviteterna haft ett inriktat, där målet är samarbete, eller här är målet förstå känslor. Att man har fått ha aktiviteter som att titta på filmer, läst böcker allt har ju varit med, med fokus på just norm och värdearbete. Det har varit många olika steg som ingått i handlingsplanen dels har det varit att vi fått stärka upp med extra personal, vilket man annars inte kan. Vi har fått ha två heltider utöver dom vanliga. [...] extrem lyhördhet för barnen allt pedagogiskt aktiviteter planerat har varit utifrån barnen. Vi har ju suttit månadsvis och bara skrivit ned allt barnen vill göra, ge exempel vad barnen vill göra och alla planerade aktiviteter kommer från den listan för att dom ska få känna ett egenvärde det är ditt förslag, det är det här vi gjorde kommer ni ihåg listan. Vi har bockat av listan när vi gjort någonting. Det har kunnat vara tre planerade grejer varje dag, fredagsdisco, nu har vi vårkonsert. Idag ska vi bygga torn och se vem som kan bygga det högsta tornet, dom ville bygga höga torn. (Eva)

I handlingsplanen ingår även ett undersökande förhållningssätt vid konflikthantering. Istället för att peka ut ett barn som skyldig används istället ett undersökande sätt för att ta reda på vad som hänt. Eva beskriver:”[...] vi hade en hackkyckling som får skuld för det mesta som sker. [...] det blir mer en utredning varför hände detta”.

6.6.4 Inkludering av barn i gruppen

Förskolläraren Elin lyfter turtagning som en betydelsefull metod för att inkludera barnen i gruppen och säger så här:

[...] det kan vara situationer vid påklädning med turtagningen, att alla har sin plats, alla får faktiskt lära sig att vänta och att man tänker på de barn som inte tar för sig lika mycket. Vi måste hjälpa de också att få komma fram och inte hela tiden bli sist [...] så att alla blir sedda. Alla ska få prova på att vara först”.

Elin lyfter också samlingen som en plats där hon använder sig av turtagning för att barnen ska känna sig delaktiga: “Det enda jag kan komma på det är många av samlingarna där man övat specifikt turtagning, just för att alla ska få vara med, alla ska få chansen att delta [...]”.

Veronica talar om betydelsen av att lyfta fram styrkan hos det individuella barnet för att barnet ska känna sig betydelsefull och delaktig i gruppen, samt undrar Veronica hur det kommer sig att ett barn får en svag position i gruppen. Vad beror det på, undrar hon:

[...] vad är styrkan hos varje barn vad är det som jag måste hjälpa det barnet att komma fram med. Ligger det i en tyst personlighet, ligger det i ett kränkt barn. Var ligger det någonstans varför är en människa svag, varför har man en svag position jag vet inte vad man kan kalla det. Är det ett barn som är förtryckt med dålig självkänsla eller har barnet jättebra självkänsla men är en iakttagare. Det kräver mycket av en själv som pedagog. (Veronica)

6.6.5 Konkreta situationer i nuet

Att lösa situationer i nuläget är något som lyfts fram i intervjuerna. Anna - Karin berättar: "Ja, vissa saker är det nog lite att man får ta det när det händer i nuet att man kan som vara med och fånga upp saker som händer i den här gruppen som de får reflektera över". Anna-Karin upplever även att barnens gensvar i ett lärande är större när barnen själva har varit med om situationer på förskolan: "Så det känns som att man kan få ett annat gensvar om man jobbar med det just om det har hänt någonting som de kan relatera till som har hänt nära de". Elin beskriver också hur hon tar tillvara på konkreta situationer i stunden, i syfte att barnen ska förstå sambandet mellan händelsen och sitt agerande: "Jaha, det här med att lära i stunden, att man måste ta det då, så att barnen ser den riktiga kopplingen till varför vi gör som vi gör i vissa situationer. Man kan liksom inte öva exempel för det förstår de inte, utan man måste ta det då det händer". Eva berättar också hur hon alltid tar till vara på stunder i nuet, exempelvis, att hon kan lära barnet hur hen kan bli lugn: "Man måste ta allting i stunden och bara hjälpa barnet att lugna ned sig."

6.6.6 Samarbete

Genom att använda sig av samlarbetsövningar, där barnen i grupp får lösa olika problem, menar Eva att det leder till att sammanhållningen mellan barnen blir bättre. Eva berättar: "Aktiviteter som kräver samarbete, ledtrådar där man skall hjälpa varandra, lösa problem [...]. Dom blir så exalterade att de verkligen hjälper varandra. Det måste vara ett riktat fokus på samarbete för att vi skulle nå någonting". När barnen i grupp får arbeta tillsammans menar även Anna – Karin att det bidrar till en ökad sammanhållning mellan barnen i gruppen. Hon säger så här: "Ja, det är ju så, om man får jobba i en grupp och känna sig trygg i den då kommer ju den här gemenskapen och de kan hjälpa varandra och ta lite ansvar för varandra".

6.6.7 Önskvärda metoder i arbetet med solidaritet med svaga och utsatta

Som vi kan se i resultatet är det ingen förskollärare som beskriver ett planerat arbete i studiens ämne. Metoder och innehåll som förskollärarna belyser relateras i huvudsak till den grupp som barnet ingår i på förskolan. Men, i några intervjuer framkommer det ändå att det finns tankar och visioner om hur man skulle vilja arbeta med solidaritet med svaga och utsatta, och då med metoder som kan vidga barnens perspektiv på solidaritet, både lokalt och globalt.

Elin nämner bland annat hur alla de kvarglömda kläder kan tas till vara på och skickas eller ges bort till de som behöver: "Jag tänker ju ofta på det här med alla kläder som kvarglöms. Man har ju vid terminsslut ett helt berg av kläder som är nya som ingen känns vid att man faktiskt skulle kunna vara med och skänka eller skicka de här kläderna till de som faktiskt behöver". Både Sofia och Elin talar om att de skulle vilja arrangera loppisar, där intäkterna skickas till behövande barn. Sofias tanke är då att barnen ska kunna känna att de kan vara med och påverka fast att de är barn. Sofia berättar även om en händelse, där barnen fick känna att de kunde hjälpa en annan människa. Sofia beskriver det så här:

Man skulle kunna ha loppis [...] och sälja saker och skänka det till några fattiga barn [...] man skulle kunna göra något större att man skulle ha ett tema [...] så att man känner sig mer delaktig, även som barn att man känner att man kan göra någonting för någon annan, även om man är liten.[...]. Men när vi var och samlade skräp förra året så var det grupp som samlade pantburkar och gick och pantade de på netto och gav det till en tiggare. (Sofia)

Elin skulle också vilja anordna loppis samt nämner hon en tanke, där de som har fått pengarna kommer på besök till förskolan och berättar för barnen om den hjälp de har fått. Det skulle vidga barnens perspektiv tror Elin och hjälpa barnen att förstå, att vi är en del i något större. Hon uttrycker:

[...] att man ordna loppisar eller man bakar eller att man arbetar tillsammans för att få in kanske pengar då, som man väljer att skicka någonstans, att man tänker på folk runt omkring. Och vill man lyfta det ännu längre så hade det varit helt fantastiskt om det hade kommit någon som hade fått, som vart pengarna går till, som hade kommit på besök. Det hade ju varit ännu mer, så att man får in det här att det inte är vi och dem, utan att det är vi tillsammans. (Elin)

Förutom loppisar belyser Anna - Karin att man kan ta hjälp från biblioteket och be de att plocka fram litteratur som tar upp solidaritet, samt att det skulle vara intressant att få se hur de tänker kring solidaritet med svaga och utsatta utifrån barnens perspektiv: "Det är frågan om man går till biblioteket och säger att man vill ha barnlitteratur som handlar om solidaritet vad man skulle få för böcker då. Det skulle vara lite spännande".

Therese lyfter de barn som har ett annat modersmål än svenska och menar att dessa barn har svårt för att kommunicera och uttrycka sig. Det skulle kunna vara ett ämne att utgå ifrån menar hon i samtal med barnen, att prata om hur det är att inte kunna göra sig förstådd: "Vi har ju barn som inte pratar svenska fullt ut, det kan dom ju tycka kanske är jobbigt ibland, att dom inte kan uttrycka sig och på så sätt kunna påverka sin situation, så där skulle man ju kunna mer prata med barnen utifrån det ". Therese nämner även att hon skulle vilja arbeta med hur barn har det i andra länder. Hon berättar: "Jag skulle nog kunna tänka mig att jobba med barnen och titta ut hur det ser ut i världen att alla barn inte kan äta sig mätta och vad vi kan göra för det."

6.7 Analys

Den didaktiska frågan *Hur* (Ahlström & Wallin 2000) berör vilka metoder som används i arbetet med solidaritet med svaga och utsatta. Gemensamt för alla förskollärare är att de lyfter fram deras roll och närvaro. Inte som en planerad metod utan mera, *att* och *hur* förhållningssättet påverkar. I Thornberg och Oguz (2013) forskning ser vi likheter med lärarnas roll som förebilder, där det framhålls som betydelsefullt att föregå med gott exempel i varje social interaktion med eleverna. Förskollärarna i resultatet beskriver deras närvaro som betydelsefull, eftersom det ger möjligheter och förutsättningar till att i stunden fånga upp, stödja och uppmuntra barnen i de situationer som uppstår. Jonssons (2011) forskning stödjer detta och visar på att förskollärarens roll i nuets didaktik är betydelsefull. Jonssons studie visar även att genom flexibilitet och medvetenhet fångar förskollärare upp vilka möjligheter till lärande som finns för barnet här och nu.

Forskning (Jonsson 2011; Lindström & Pennlert 2009; Skolverket 2016) lyfter förmedlande, undersökande och gestaltande arbetsformer som exempel på olika metoder. En av förskollärarna i resultatet använder sig av reflekterande och undersökande samtal samt lågaffektivt bemötande vid konfliktsituationer. De andra förklarar inte hur de löser de situationer som uppstår, men de berättar att de stöttar, uppmuntrar och bekräftar barnen i deras handlingar. Miller (2005) lyfter i sin forskning lärarens förhållningssätt, där barnen tillsammans med vuxna kan vara med och bidra till positiva förändringar. Däremot framkommer det inte om respondenterna utmanar barnen till ett fördjupat perspektiv på situationen, vilket vi ser att Karlsson (2018) lyfter i sin forskning. Förskollärarna i hans undersökning använder sig av konkreta situationer här och nu för att lyfta fram och synliggöra moraliska och vardagsnära dilemman, i syfte att reflektera och utveckla barnens empatiska förmågor. Vilket kan utgöra skillnaden mellan en planerad aktivitet och att fånga lärandet i stunden. Vår tolkning blir att handlingsplanen som en förskollärare lyfter fram, bidrar till dessa reflekterande samtal och utmanar barnen att dels gå vidare i sitt empatiska kännande och dels få förståelse för situationen som uppstod. Det undersökande sättet hjälper även barnen att förstå sammanhang och inta andras perspektiv, vilket leder till en fördjupning i barnens empatiska agerande (Öhman 2006).

Thornberg (2016) lyfter i sin studie att lärande av värden i förskolans verksamhet sker utan att förskolläraren själv är medveten om det. Saknaden av medvetna planerade metoder, för att arbeta med begreppet solidaritet med svaga och utsatta är tydligt i intervjuerna. Däremot, tolkar vi det som, att förskollärarna ändå har en kunskap som de är förtrogna med i sitt arbete med ämnet. Vilket visar sig i deras sätt att uppmärksamma barnens positiva handlingar när de är hjälpsamma, empatiska och tar ansvar. De organisatoriska metoderna med att dela in barnen i smågrupper för att ge barn mera talutrymme, kan tolkas som att det handlar om att lyfta alla barns åsikter, samt att ge barnen en plats, det vill säga att inkludera barn i gruppen. Genom detta sätt att organisera tar de hänsyn till olika barns behov i gruppen och använder barngruppens möjligheter till att arbeta med solidaritet med svaga och utsatta. Vår tolkning av resultatet är att förskollärarna visar en medvetenhet kring att svaga och utsatta är ett reaktionellt – och situationsbundet begrepp, vilket innebär att alla barn kan känna sig svaga och utsatta, beroende på situation och med vilka andra individer som barnet är med.

Vid en kartläggning av barngruppen som en av förskolläraren berättar om kan en tolkning vara att det handlar om att samla in empiriskt material om barngruppens behov, för att sedan gå vidare med att planera för ett specifikt innehåll och en passande metod. Att lyfta barns individuella styrkor i barngruppen kan vara ett sätt att motverka utsatthet, vilket förskollärare resonerar om. Samarbetsövningar mellan barnen är ett annat arbetssätt som stärker gruppgemenskapen. Intressant är att ingen ser samband med att likabehandlingsplanen och diskrimineringsplanen är metoder för att undvika att någon blir utsatt och svag.

6.8 Sammanfattning

Utifrån våra tre frågeställningar har vi nu redovisat vårt empiriska material. Sammanfattningsvis kan vi se, att som en del av värdegrundsarbetet beskriver ingen förskollärare ett planerat arbete i studiens ämne. Utan, det som framkommer är att solidaritet med svaga och utsatta är ett utforskat område. På samtliga respondenters arbetsplatser har begreppet inte lyfts till diskussion. Dock framkommer det många viktiga ämnesområden, som enligt förskollärarna kan kopplas samman med deras arbetet med solidaritet med svaga och utsatta. Dessa ämnesområden berör hur barnen i deras förskolegrupp på olika sätt visar att de bryr sig om andra barn i gruppen, samt att varje barn ska känna gemenskap i gruppen. Didaktiska metoder belyses främst genom förskollärarnas tal om hur deras egna förhållningssätt påverkar barnen. De talar om betydelsen av att uppmuntra och bekräfta barnen i deras handlingar samt hur de tar till vara på lärandet i nuet för att lyfta etiska dilemman. Metoder för att inkludera alla barn i gruppen famnhålls som betydelsefullt, samt att använda barngruppens olika konstellationer för att ge möjlighet till alla barn att komma till tals och känna sig trygga.

Förutom de didaktiska frågorna; *Vad* och *Hur* var vi i ett första skede av vår studie även intresserade av att söka svar i den didaktiska frågan *Varför*, det vill säga, hur förskollärare motiverar sitt val av innehåll och metoder. Vi väljer här att lyfta fram Sofias svar på denna fråga. Hennes svar sammanfattar respondenternas beskrivningar av varför de i sina verksamheter främjar arbetet med solidaritet med svaga och utsatta. Sofia berättar:

Nämen jag tänker, att barn är ju som unga växter, nämligen man måste ge de allt. Man måste liksom se till att trädet blir rakt och fint och att grenarna slår ut och att de bli de medmänniskor som vi vill ha, att vi får mänsklighet, värme och kärlek och att man kan dela med sig och att man kan se varandras värden och att de känner att de duger och det ska kännas redan från det att de är små. Så att de kan få förståelse för hur världen ser ut och att man kan påverka. Jag tänker att man sätter ett litet frö och att personen sedan blommar ut och blir en sådan medborgare som världen behöver. Vi tänker nog ganska långt så att det inte bara är här och nu, utan man tänker längre för barnets skull och för vår omvärlds skull. Jag tror man måste tänka så. (Sofia)

7 Diskussion

Förskollärarna i vårt resultat beskriver och har sin egen tolkning kring; *Vad, Hur* och *Varför* värdet solidaritet med svaga och utsatta, lyfts eller inte lyfts till diskussion i förskolans verksamhet. Vilket stämmer överens med att förskolans läroplan är tolkningsbar och att varje verksamhet utarbetar sina metoder och väljer innehåll utifrån barngruppens behov och läroplanens strävansmål. I det systematiska kvalitetsarbetet ska dock verksamheten utvärderas. För att kunna utvärdera något behöver det tydliggöras vilka mål som finns, hur det ska gå tillväga och med vilket innehåll. Vad innebär det i förskolans kontext när detta värdet inte diskuteras på utbildningen eller på arbetsplatser? Innebär det sämre kvalitet att inte tydliggöra värdegrunden? Enligt teorier (Gustavsson 2002; Olsson & Dahlstedt 2013; Orlenius 2001) och forskning (Karlsson 2018) är det betydelsefullt att förskollärarna medvetandegör vad ett värdegrundsbegrepp innebär, för att sedan föra kunskapen vidare. Däremot, Thornberg (2016) visar i sin studie att förskollärarnas arbete med värdegrunden omedvetet bäddas in i den dagliga verksamheten. Det vill säga att kunskapen förs vidare från person till person i ett etiskt förhållningssätt.

I vår utbildning har vi diskuterat och lyft värdegrundens begrepp för att förtydliga dessa samt göra dem levande för oss själva. Med den här studien hoppas vi kunna tillföra tankar om värdet solidaritet med svaga och utsatta, utifrån det didaktiska arbetet med värdegrunden. Fortfarande upplevs det svårt att tydliggöra värdegrundsuppdraget i ord enligt de förskollärare som ingick i Skolinspektionens (2018) senaste undersökning. Skolinspektionen efterlyser en gemensam grundsyn och en begreppsförståelse hos förskollärare. Men vi anser, att detta framkommer hos våra respondenter, angående ämnet i vår studie, om än omedvetet. Värdegrunden kan ses som statisk, men den behöver hållas levande i förskolans verksamhet. För om vi inte kritiskt diskuterar de olika begreppen riskerar värdegrunden bli en samling dokument som speglar politikernas och samhällets intressen (Nilsson 2013).

I förskolan eftersträvas ett normkritiskt perspektiv och att arbeta med värdegrunden innebär att ständigt vara i förändringsprocess (Skolverket 2016). Genom alla möten med kollegor handlar det om modet att granska sig själv och att ge och ta. Det handlar även om respekt för sig själv och andra samt att i mötet med ny forskning vara beredd på att ompröva sina värderingar (Orlenius & Bigsten 2006). I en förskolepedagogisk kontext innebär det att reflekterande samtal om värdegrundens olika begrepp är nödvändiga.

Värdegrunden i vår studie bäddas in i den dagliga verksamheten, dels hur den förs vidare genom förskollärarnas sätt att uppmärksamma de positiva handlingar som barnen utför i det sociala samspelet på förskolan och dels genom förskollärarnas organisatoriska förmågor, där de genom kartläggning och olika gruppindelningar uppmärksammar de barn som behöver extra stöd. Det poängteras i både teorier och forskning hur viktigt det är att sätta ord på värdegrunden. Men, det vi funnit i vår studie är, att det finns kunskap som omedvetet förs över till varandra och som det inte alltid sätts ord på. Genom vår undersökning har vi blivit mer medvetna om hur vårt förhållningssätt påverkar vårt arbete på våra förskolor. Alla dessa gester, blickar, positiv bekräftelse och uppmärksamhet som förmedlas. Allt kanske inte går att sätta ord på.

Det har varit en intressant och givande resa att ta reda på vad begreppet solidaritet med svaga och utsatta innebär i en didaktisk kontext i förskolans verksamhet. En resa som började i förskolans värdegrundsarbete och tog oss vidare till politiken, religionen, didaktikens och moralens begreppsvärld. För att slutligen landa tillbaka igen i förskolans värdegrundsarbete. Solidaritet med svaga och utsatta finns i mindre sammanhang som i förskolans värld, men även i större, som genom FN:s barnkonvention. I samband med förskolans nya läroplan kommer begreppet; solidaritet med svaga och utsatta att försvinna och ersättas med; solidaritet med människor. Vad kommer detta att innebära? Kommer svag och utsatta att finnas med i en annan kontext i stället? Och hur kommer det att påverka förskolans värdegrundsarbete? Det skulle vara intressant att forska vidare på skillnader och likheter med begreppen; ”solidaritet med svaga och utsatta” gentemot ”solidaritet med människor”.

7.1 Förslag på fortsatt forskning

- Pedagogers syn på sina egna svagheter och styrkor i förhållande till sin egen yrkesroll, för fortsatt värdegrundsarbete, genom kollegialt samlärande i reflekterande samtal.
- Skillnader och likheter i med begreppen; ”solidaritet med svaga och utsatta” gentemot ” solidaritet med människor”

8 Referenser

Aftonbladet (2015). Tillgänglig på internet.

(<https://www.aftonbladet.se/debatt/a/8wxBOE/det-ar-dags-att-puts-a-opp-ordet-solidaritet>)

Ahlström, Karl-Georg & Wallin, Erik (2000). Reflektioner över didaktikbegreppet i Sverige. I Säfström, Carl Anders & Svedner, Per Olov (2000) (red). *Didaktik - perspektiv och problem*. Lund: Studentlitteratur ss. 27-44

Allwood, Carl Martin & Erikson, Martin G (2010). *Grundläggande vetenskapsteori för psykologi och andra betendevetenskaper*. Lund: Studentlitteratur

Broberg, Malin, Hagström, Birthe & Broberg, Anders (2012). *Anknytning i förskolan: vikten av trygghet för lek och lärande*. 1. uppl. Stockholm: Natur & Kultur

Denscombe, Martyn (2014). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

Doverborg, Elisabet, Pramling, Niklas & Pramling Samuelsson, Ingrid (2013). *Att undervisa barn i förskolan*. Stockholm: Liber

Emilson, Anette & Moqvist Lindberg, Ingeborg (red.) (2016). *Värdefull förskola. Perspektiv på värdepedagogiskt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Gustavsson, Bernt (2002). *Vad är kunskap?* Kalmar: Lenanders grafiska AB

Halvars Franzén, Bodil (2010). *Barn och etik: möten och möjlighetsvillkor i två förskoleklassers vardag*. Stockholms universitet. Institutionen för didaktik och pedagogiskt arbete.

Johansson, Eva (1999). *Etik i små barns värld. Om värden och normer bland de yngsta barnen i förskolan*. Göteborg: Acta Gothoburgensis

Johansson, Eva (2009). The preschool child of today - The world citizen of tomorrow? *International Journal of Early Childhood*, Vol. 41, No. 2, ss. 79-95

Jonsson, Agneta (2011). *Nuets didaktik. Förskolans lärare talar om läroplan för de yngsta*. Licentiatuppsats, Göteborg: Göteborgs universitet

Karlsson, Magnus (2018). *Moraliskt arbete i förskolan. Regler och moralisk ordning i barn-barn och vuxen-barn interaktion*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis

Kihlström, Sonja (2010). Att välja ut och ställa frågor. I Dimenäs, Jörgen (2010) (red). *Lära till lärare. Att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber ss. 52-54

Liedman, Sven-Erik (1999). *Att se sig själv i andra om solidaritet*. Falun: Bonnier

Lindström, Gunnar & Pennlert, Lars-Åke (2009). Undervisning i teori och praktik - en introduktion i didaktik. (uppl.4), Copyright: Författarna och Fundo förlag AB

Löfdahl, Annica & Folke Fichtelius, Maria (2015). Förskolans nya kostym: omsorg i termer av lärande och kunskap. Tillgänglig på Internet: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:767364/FULLTEXT01.pdf>

Markström, Ann-Marie (2007). Att förstå förskolan- vardagslivets institutionella ansikten. Lund: Studentlitteratur

Miller, Suzanne (2005). Building a Peaceful and Just World - Beginning With the children. *Childhood Education: Fall 2005*; 82, 1; ERIC, ss.14-18

Netsayi, N. Mudege, Eliya M, Zulu & Chimaraoke Izugbara (2008). How Insecurity Impacts on School Attendance and school Dropout among Slum Children in Nairobi. *Journal of Conflict and violence*, 2(1), ss. 98-112.

NE.se [Elektronisk resurs]. Malmö: Nationalencyklopedin. Solidaritet. Tillgänglig på Internet: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/solidaritet>

Nilsson, Marco (2013). *Juridik i professionellt lärarskap. Lagar och värdegrund i den svenska skolan*. Malmö: Gleerups utbildning AB

Odundo P, Amollo & Ganira K, Lilian (2017). Teacher Position in Spurring Value Based Education in Early Learning in Nairobi County, Kenya: Addressing Support of Values in School Environment. *Journal of Education and Learning*; Vol.6, No. 3, ss.194-203

Ohlsson, Maria & Dahlstedt, Magnus (2013). *Utbildning, demokrati och medborgarskap*. Malmö: Gleerups utbildning AB

Orlenius, Kennert & Bigsten, Airi (2006). *Den värdefulla praktiken. Yrkesetik i pedagogers vardag*. Stockholm: Liber AB

Orlenius, Kennert (2001). *Värdegrunden - finns den?* Uppl. 1:2. Hässelby: Runa

Pálmadóttir, Hrönn & Johansson, Eva Marianne (2015). Young children's communication and expression of values during play sessions in preschool. *Early Years - An International Research Journal*. Vol 35, No 3, ss.289-302

Samzelius, Tove (2017). *En plats att kalla hemma*. Rädda Barnen. Tillgänglig på Internet: https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/rad--kunskap/arbetar-for-barn/barnfattighedsrapporter/barnfattighedsrapport_enplatsattkallahemma_2017_radda_barnen.pdf

Skolinspektionen (2018). Tillgänglig på internet. <https://skolinspektionen.se/sv/Beslut-och-rapport/Publikationer/Granskningsrapport/Kvalitetsgranskning/forskolors-vardegrundsarbete/>

Skolverkets allmänna råd (2012). *Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling*. Stockholm: Skolverket

Skolverket (2016). *Läroplan för förskolan*, Lpfö 98 rev. 2016. Stockholm: 2016

SKOLFS 2018:50. *Förordning om läroplan för förskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet. Tillgänglig på Internet: https://www.skolverket.se/download/18.4fc05a3f164131a741815d2/1535537399180/La-roplan_forskolan_SKOLFS_2018_50.pdf

Thornberg, Robert (2016). Values Education in Nordic Preschools: A Commentary. *Continuing education*. 48 ss. 241 - 257

Thornberg, Robert & Oguz, Ebru (2013). Teacher's views on values education: A qualitative study in Sweden and Turkey. *International Journal of Educational Research*, (59), 1, ss. 49-56.

Trygga Barnen. Tillgänglig på Internet: <https://www.tryggabarnen.org/>

Widell, Gill (2012). Ansvar och solidaritet beror av varandra. I Schiller, Bernt (2012) (red). *Solidaritetsens många ansikten tretton texter om arbetsliv och omvärld*. Stockholm: Premiss förlag ss. 298-303

Wennberg, Bodil & Norberg, Sofia (2010). *Makt, känslor ledarskap i klassrummet*. Stockholm: Natur och kultur

Vetenskapsrådet (2007). *God forskningssed*. Tillgänglig på Internet: https://vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1529480532631/God-forskningssed_VR_2017.pdf

Öhman, Margareta (2006). *Den viktiga vardagen: vardagsberättelser och värdegrund*. 1. uppl. Stockholm: Liber AB

Östman, Leif (2000). Didaktik och didaktisk kompetens. I Säfström, Carl Anders & Svedner, Per Olov (2000) (red). *Didaktik - perspektiv och problem*. Lund: Studentlitteratur ss. 66-77

Bilagor

Bilaga A Intervjuguide

1. Vad tänker du på när du hör ordet solidaritet?

- Har du stött på det någon gång under din utbildning / arbetsplatser?

2. Hur skulle du definiera solidaritet med svaga och utsatta i förhållande till förskolans verksamhet?

- Kan det handla om att visa respekt och hänsyn?
- Kan det handla om att dela med sig?
- Kan det handla om att vara hjälpsam, omtänksam och medkänsla?

3. Vad tycker du att värdet solidaritet med svaga och utsatta innebär här på förskolan bland barnen och i verksamheten?

- Har du sett situationer när barnen visar solidaritet med svaga och utsatta?
- Vilka handlingar är det?
- Vilka situationer är det?
- Vad gör barnen då?
- Vad säger barnen? verbalt/ kroppspråk

4. Kan du berätta hur ni arbetar med värdet solidaritet med svaga och utsatta?

- Har ni något material? Förebyggande metod?
- Eller tas det upp vid spontana situationer?
- Eller planerar ni för samlingar, lekar där solidaritet synliggörs?

5. Om du funderar på det här begreppet, hur skulle du vilka arbeta med värdet solidaritet med svaga och utsatta i din barngrupp?

6. Hur tänker du kring vad syftet är med att arbeta med solidaritet med svaga och utsatta?

- Vilka motiv har du för val av innehåll och val av metoder?

Bilaga B Brev till förskolechef

Hej!

Vi heter Katarina Stark och Magdalena Conradsson och läser vår sista termim till förskollärare på distans på Linnéuniversitetet. I utbildningen ingår ett självständigt arbete, där vi ska forska och tillföra nya aspekter till förskolans verksamhet. Vi skriver nu vårt examensarbete och vi har valt att skriva om förskolans värdegrundsarbete med specifikt fokus på solidaritet med svaga och utsatta. Vår förhoppning är att få möjlighet att komma och intervjua två förskollärare om hur de tänker kring värdet solidaritet i förskolans verksamhet.

Vi skriver till dig för vi undrar om det finns några utbildade förskollärare i dina verksamheter som kan tänka sig att bli intervjuade. Intervjun kommer att ta cirka 30-40 minuter och en av oss kommer att komma. Under intervjun kommer vi att föra anteckningar, samt spela in ljudet med våra telefoner.

I enlighet med de forskningsetiska principerna är deltagandet i intervjuerna frivilligt och de kan avbryta deltagandet när som helst. Vi tar hänsyn till *konfidentialitetskravet*, vilket innebär att fiktiva namn kommer att finnas med i resultatet för att förskollärarens identiteter inte ska kunna spåras. Detsamma gäller förskolans namn och placering. Materialet kommer enbart att användas till vårt examensarbete, som när det är godkänt publiceras i DiVA, en öppen databas på internet. Samtalen kommer vi att spara på en säker plats tills studien är klar, därefter raderas de. Är ni intresserade och vill ta del av vårt examensarbete skickar vi det gärna till er.

Eventuellt kan vi behöva komma tillbaka för att förtydliga något i intervjuerna.

Om ni undrar över något i samband med intervjuerna går det bra att kontakta oss eller vår handledare för mer information.

Tack för att ni vill medverka!

Med vänliga hälsningar
Katarina Stark & Magdalena Conradsson

Våra mailadresser: ks222ay@student.lnu.se, mc222ic@student.lnu.se

Handledare: Zara Bersbo, zara.bersbo@lnu.se

